

مدل‌یابی نظری ارتباط مؤلفه‌های مسکن با خانواده در بستر پژوهش‌های پیشین^۱

پرژک محمدپور^۲

عبدالمجید نورتقانی^۳

استادیار دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه گلستان

عبدالله ابراهیمی^۴

استادیار دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری

کلیدواژگان: مسکن، خانواده، خانه، مدل نظری.

چکیده

شناخت چگونگی ارتباط بین مسکن و خانواده اساس طراحی مسکنی منطبق با شیوه زندگی است و بدون آن، امکان دستیابی به مسکن مناسب ممکن نیست. علی‌رغم انجام پژوهش‌های متعدد در بررسی ارتباط بین مسکن و خانواده، مطالعاتی که شامل مرور سیستماتیک و دسته‌بندی وجوه و چگونگی این ارتباط باشد، یافت نگردید. هدف از این پژوهش مطالعه نظام‌مند ارتباط بین مؤلفه‌های مسکن و خانواده بر مبنای تحلیل محتوای پژوهش‌های پیشین و عرضه مدلی نظری از چگونگی این ارتباط است. برای حصول این هدف، با رویکرد پژوهش کیفی و با ابزار فراترکیب، ابتدا طی مروری سیستماتیک و با روش نمونه‌گیری هدفمند، فهرستی اولیه از پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه تهیه گردید. برای این منظور، منابع کتابخانه‌ای، الکترونیکی، و بانک‌های اطلاعات مقالات علمی تألیف و تهیه‌شده بین سال‌های ۱۹۶۹ تا ۲۰۱۸، با به‌کارگیری واژگان کلیدی در پایگاه‌های معتبر، جست‌وجو شد. طی بررسی نهایی، تعداد پژوهش‌ها به ۷۷ مورد، که ارتباط بیشتری با موضوع تحقیق داشتند، کاهش یافت. سپس با

روش تحلیل محتوا، مؤلفه‌های مربوط به مسکن و خانواده استخراج و کدگذاری گردید. پس از آن دسته‌بندی، تفسیر، و تحلیل مؤلفه‌ها انجام و مدلی نظری از چگونگی ارتباط بین مشخصه‌های مسکن و خانواده عرضه گردید. در نتایج مشخص شد، که طبق موارد تأکیدی در پژوهش‌ها، در میان مشخصه‌های مسکن، انتظام فضا دارای بیشترین میزان رابطه با خانواده است و پس از آن به ترتیب خصوصیات کالبدی، انتظام معنا، و قرارگاه‌های رفتاری در مراحل بعدی هستند. از سویی دیگر، از پنج مشخصه اصلی خانواده، بیشترین تأکید در پژوهش‌ها بر وجود ارتباط بین مشخصه فرهنگی-اجتماعی خانواده با مسکن است و پس از آن به ترتیب مشخصه‌های ارتباطی-تعاملاتی، ساختاری، اقتصادی-معیشتی، و جمعیت‌شناختی در مراحل بعدی قرار دارند. در ادامه با توجه به نتایج به‌دست‌آمده مدل نظری ارتباط میان مؤلفه‌های مسکن و خانواده مشخص گردید. لازم است برای رسیدن به مدل تجربی بررسی میدانی صورت گیرد.

مقدمه و بیان مسئله

خانه و فضای آن، به مثابه کالبدی برای زندگی، متأثر از سبک و شیوه زندگی ساکنان است.^۵ از سوی دیگر، چگونگی حیات اجتماعی انسان

۱. این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکترای نگارنده اول است با عنوان بازخوانی خانه معاصر: تأثیر تغییرات خانواده بر انتظام فضایی مسکن معاصر در شهر ساری که با راهنمایی نگارنده دوم و مشاوره نگارنده سوم در دانشکده فنی و مهندسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری در جریان تهیه است.
۲. دانشجوی دکتری رشته معماری، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری
Parzhak_mohammadpour@yahoo.com

۳. نویسنده مسئول
A.Nourtaghani@gu.ac.ir
4. Eb1526300@yahoo.com
نک:

B. Hillier & J. Hanson, *The Social Logic of Space*; S. Kent, "Partitioning Space: Cross-cultural Factors Influencing Domestic Spatial Segmentation"; R.E. Blanton, *Houses and*

←

پرسش‌های تحقیق

۱. کدام‌یک از مؤلفه‌های مسکن و خانواده با یکدیگر رابطه دارند؟
۲. مدل نظری ارتباط بین مؤلفه‌های مسکن و خانواده چگونه است؟

در نهاد خانواده بر سبک و شیوه زندگی او تأثیرگذار است. بنابراین چگونگی حیات اجتماعی انسان در خانواده بر مسکن و انتظام فضای آن تأثیر می‌گذارد.^۵ در بررسی ارتباط بین مسکن و خانواده، نمونه‌های زیادی از تعامل محیط ساخته‌شده با ساکنان وجود دارد.^۶ در نظریات مختلف مشخص شد که ساختار خانه در پاسخ به کدام دسته از نیازهای فضایی خانواده، یا کدام دسته از ارزش‌ها و ایدئال‌های مورد توجه در زندگی آن‌ها پدید آمده است. در این راستا در پژوهش‌های بسیاری بر اساس اصل تناسب^۷ و انطباق^۸ بین مسکن و گروه ساکنان بیان شده است که فرم‌های خاصی از فضا معمولاً با مدل‌های خاصی از سازماندهی اجتماعی ساکنان در ارتباط هستند.^۹ اساس این روابط این فرضیه است که نسبتی بین مسکن و ساکنان برقرار است.^{۱۰} علی‌رغم اینکه مبتنی بر این اصل پایه تحقیقات روان‌شناسی محیطی^{۱۱} و روابط محیط- رفتار^{۱۲} بنا شد، و اصلی مهم در بسیاری از نظریه‌های طراحی معماری قلمداد گردید، اما در مطالعات مسکن و خانواده به آن توجه لازم صورت نگرفت.^{۱۳}

امروزه علی‌رغم اینکه طراحی بسیاری از ساختمان‌ها بر مبنای اصول علمی صورت می‌گیرد،^{۱۴} معمولاً نیازهای فضایی ساکنان، که در ارتباط با خانواده و شیوه خاص زندگی آن‌ها تعریف می‌گردد، نادیده گرفته می‌شود.^{۱۵} بنابراین به منظور طراحی کارآمد و هماهنگ مسکن با خانواده و برای دستیابی به مسکن مناسب، باید نیازهای فضایی و ارزش‌ها و الگوهای ذهنی خانواده بررسی و بازبینی شوند.^{۱۶}

با مطالعه پیشینه تحقیق مشخص شد که در پژوهش‌های بسیاری ارتباط بین مسکن و گروه ساکنان مطالعه و با رویکردهای متفاوتی به بررسی آن پرداخته شده است. رویکردهای بررسی این ارتباط به ۶ رویکرد مختلف دسته‌بندی می‌شوند. در بعضی از مطالعات، با رویکردی فرمی، ارتباط بین فرم مسکن و مشخصه‌های گروه ساکنان بررسی و بیان شده است.^{۱۷} در دسته دیگری از مطالعات، با رویکردی فرهنگی- اجتماعی این ارتباط بررسی، و در اثبات نظریه تناسب و انطباق، مجموعه عوامل فرهنگی و اجتماعی جوامع مورد مطالعه عاملی تعیین‌کننده در شکل‌گیری ویژگی‌های مسکن معرفی شده است.^{۱۸} در برخی دیگر، با رویکرد روان‌شناختی، ابعاد مسکن و خانواده بررسی، و خانه دارای ساختاری وسیع دانسته شده است که مضامین و مفاهیمی چون قلمرو، خویشتن، هویت، محرمیت، و امنیت را پوشش می‌دهد.^{۱۹} در مطالعات دیگر با رویکردی اقتصادی، تأثیر ثروت

→
Households: A Comparative Study; P. Dawson, "Seeing Like an Inuit Family: The Relationship between House Form and Culture in Northern Canada"; R. Ozaki, "House Design as a Representation of Values and Lifestyles: The Meaning of use of Domestic Space".

۶ نک:

D. Orhun, et al, "Socialising Spatial Types in Traditional Turkish Houses"; T. Bellal & A. Tacherifte, "SPATIAL ARRANGEMENTS IN TRADITIONAL M'ZABITE HOUSES"; A. Vialard & S. Bafna, *Syntax of Change in the Mid-twentieth Century American House*; Z. Toker, "New Housing for New Households: Comparing Cohousing and New Urbanist Developments with Women in Mind"; V. Cunha, "Can Genotype Patterns Change Over Time"; J.J. Maina, "Constants Amidst Change: Socio-Cultural Factors Influencing House Form in Tangale Land", Northeast Nigeria"; N. Asif, et al, "Reflection of Cultural Practices on Syntactical Values: An Introduction to the Application of Space Syntax to Vernacular Malay Architecture".

هدف و مطابق الگوی هفت‌مرحله‌ای در روش یادشده،^{۲۶} پس از طرح سؤالات تحقیق، با به‌کارگیری واژه‌های کلیدی در پایگاه‌های معتبر علمی^{۲۷}، جست‌وجوی تخصصی پیشینه تحقیق شروع شد. پس از آن برای بازیابی بیشتر مقالات تلاش شد تا از کلیدواژه‌های متنوعی در دو زبان انگلیسی و فارسی برای جست‌وجو استفاده شود. به این منظور مقالات قابل‌دسترس با کلیدواژه‌های خانه، مسکن، فضای خانه، انتظام فضا، خانواده، ساکنان، ساختار خانواده، مسکن مناسب، و سبک زندگی بررسی شدند. شایان ذکر است که پس از انتخاب هر مقاله، مقالات مرتبط با آن و مقالاتی که به آن ارجاع داده شده بود نیز جست‌وجو شد و با استفاده از فهرست منابع و مآخذ مقالات بر گسترش دامنه ادبیات موضوع تأکید گردید. پس از بررسی اولیه و استخراج ۴۸۳ پژوهش مرتبط از تاریخ ۱۹۶۸ تا ۲۰۱۸، مقالات مرتبط با موضوع تحقیق انتخاب و مقالات غیرمرتبط حذف شد. برای حذف مقالات غیرمرتبط، بخش‌های خلاصه مقالات، چارچوب نظری، روش تحقیق، و نتایج مقالات مطالعه شدند. سپس با استفاده از فرایندی نظام‌مند که در «جدول ۱» معرفی شده است، روش گزینش مرحله‌ای پژوهش‌های منتخب نهایی مشخص و اجرا گردید.

پس از انتخاب ۷۷ پژوهش نهایی که در ارتباط مستقیم با موضوع این تحقیق، رابطه بین مؤلفه‌های مسکن و خانواده

بر الگوی شکل‌گیری مسکن در بستر جوامع مورد مطالعه بررسی شده است.^{۲۱} در تعداد دیگری از مطالعات تأثیر ساختار ذهنی انسان بر سازمان‌دهی، نام‌گذاری، و نظم‌دهی فضای مسکن بررسی شده است.^{۲۲} در دسته دیگری از مطالعات تأثیر نیروهای کلان سیاسی، اجتماعی، و اقتصادی جوامع مورد مطالعه بر خانواده و مسکن بررسی و این عوامل در شکل‌گیری ویژگی‌های مسکن تعیین‌کننده معرفی شده است.^{۲۳} در این خصوص، علی‌رغم انجام مطالعات وسیع در حوزه ارتباط بین مسکن و خانواده، پژوهشی با موضوع بررسی سیستماتیک این ارتباط یافت نگردید. از آنجاکه شناخت چگونگی این ارتباط می‌تواند به معرفی الگویی برای طراحی مسکنی مناسب بیانجامد، هدف در این تحقیق بهره‌گیری از نظریات علمی و بررسی پیشینه تحقیق بر مبنای مروری نظام‌مند، برای استخراج و دسته‌بندی مؤلفه‌های مرتبط در این خصوص، و سپس عرضه مدلی نظری از چگونگی این ارتباط است. به منظور دستیابی به این هدف در بستر پژوهش‌های پیشین این سؤالات مطرح گردید: کدام‌یک از مؤلفه‌های مسکن و خانواده با یکدیگر رابطه دارند؟ مدل نظری ارتباط بین مؤلفه‌های مسکن و خانواده چگونه است؟

۱. روش انجام پژوهش

از آنجاکه هدف این تحقیق شناسایی چگونگی ارتباط بین مؤلفه‌های مسکن و خانواده است، از نظر هدف، این تحقیق بنیادی است و با توجه به اینکه داده‌ها بدون جهت‌گیری و دست‌کاری جمع‌آوری شده‌اند، تحقیقی توصیفی است. روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش از نوع اکتشافی با تأکید بر داده‌های کیفی است که برای حل مسئله پژوهش از روش فراترکیب^{۲۴} استفاده شده است. روش فراترکیب فرایند جست‌وجو، مطالعه، بررسی نظام‌مند، ارزیابی، ترکیب، و تفسیر پژوهش‌های پیشین در زمینه مورد تحقیق است. طی این روش پژوهشگر داده‌های حاصل از مطالعات پیشین را به منظور پاسخ‌گویی به سؤال پژوهش ترکیب می‌کند و نتایج جدیدی به دست می‌آورد.^{۲۵} در پژوهش حاضر برای حصول به این

۷. به طور مثال:
A. Rapoport, *House Form and Culture*; Kent, *ibid*;
J. Hanson, *Decoding Homes and Houses*; R. Kotharkar & R. Deshpande, "A Comparative Study of Transformations in Traditional House Form: the Case of Nagpur Region, India"; R.J. Lee & M.T. Bale. "Social Change and Household Geography in Mumun Period South Korea".
8. congruence
9. fit

جدول ۱. روش انتخاب تحقیقات نهایی و فرایند حذف تحقیقات در هر مرحله، تدوین: نگارندگان.

مرحله	معیارهای حذف یا انتخاب تحقیقات	حذف شده	باقی مانده
شناسایی	- جست‌وجوی تخصصی پیشینه تحقیق بر اساس کلیدواژه‌ها - جست‌وجوی مقالات مرتبط با مقالات انتخاب‌شده - جست‌وجوی مقالات ارجاع داده‌شده به مقالات انتخاب‌شده - استفاده از فهرست منابع و مآخذ مقالات در زمینه موضوع پژوهش	-	۴۸۳
مراحل غربالگری	امکان دسترسی به مقالات و متون	۱۶	۴۶۷
	دسترسی به متن کامل انگلیسی یا فارسی مقالات و متون	۲۴	۴۴۳
	اهداف و مسئله پژوهش در راستای بررسی رابطه بین مسکن و خانواده بود	۱۲۷	۳۱۶
	در حیطه معماری و یا مسکن بودن تحقیقات	۱۵۱	۱۶۵
انتخاب نهایی	داشتن چارچوب مفهومی مشخص	۳۴	۱۳۱
	پژوهش‌هایی که در آن‌ها به طور مستقیم رابطه بین مؤلفه‌های مسکن و خانواده بررسی شده بود	۵۴	۷۷
پژوهش‌های انتخاب‌شده برای تجزیه و تحلیل در این مطالعه		۷۷	

در آن‌ها بررسی شده بود، تجزیه و تحلیل محتوای این مطالعات و کوربین شناخته می‌شود^{۲۸}، انجام شد. در «جدول پیوست» مطابق روش سیستماتیک تحلیل محتوا، که به روش استراوس انتهای مقاله ترتیب زمانی و شماره پژوهش‌های منتخب دیده

مؤلفه‌های مسکن	شماره تحقیق
فرم فضا	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
ابعاد و تناسبات فضا	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
ساختار کالبدی	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
باز، نیمه‌باز و بسته بودن	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
اجزای فضا	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
مواد و مصالح	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
جهت‌گیری فضا	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
انواع فضا	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
عملکرد فضا	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
انعطاف‌پذیری فضا	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
تخصیص سدن فضا	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
عمق فضا	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
تعداد فضا	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
هم‌پیوندی	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
حلقه‌گون بودن	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
سلسله‌مراتب	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
قلمروهای فضا	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
ارتباطات فضایی	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
ارتباط درون با بیرون خانه	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
هم‌جواری‌های فضایی	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
جنسیت فضا	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
تقدس فضا	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
معنای فضا	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
امنیت فضایی	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
محریمیت	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵
حریم فضا	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸-۴۱-۴۲-۴۳-۴۴-۴۵

۱۰. نک:

Hanson, ibid; A. Rapoport, "Culture, Architecture, and Design"; M.M. Iqbal, et al, "Old Dhaka's House Form in the 20th Century: a Study on Family Structure, Women's Status, and Exterior-interior Relation".

۱۱. نک:

G. King, "Some Observations on the Architecture of Southwest Saudi Arabia"; Blanton, ibid; Dawson, ibid; S.A. Al Husban, et al, "The Impact of the Cultural Beliefs on Forming and Designing Spatial Organizations, Spaces Hierarchy, and Privacy of Detached Houses and Apartments in Jordan".

۱۲. نک:

R.G. Barker, *Ecological Psychology: Concepts and Methods for Studying the Environment of Human Behavior*.

۱۳. نک:

Rapoport, *The Meaning of the Built Environment: A Nonverbal Communication Approach*.

جدول ۲.

استخراج مؤلفه‌های مربوط به مسکن از پژوهش‌وینهای منتخب، تدوین: نگارندگان.

آن‌ها ضمیمه گردد. با توجه به اینکه در روش تحلیل محتوا، برای انجام دقیق‌تر کدگذاری بهتر است چند کدگذار پیام‌های یکسانی را به صورت مجزا و مستقل از هم کدگذاری کنند^{۳۷}؛ نگارندگان مقاله حاضر کدگذاری را به صورت مجزا انجام داده‌اند. پس از کدگذاری، طی تحلیل‌های انتقادی، موارد ضدونقیض بررسی و اصلاح و مؤلفه‌های نهایی از متون انتخابی استخراج شدند. طبق روش کرسول در کدگذاری باز، پس از الحاق برجسب‌های مفهومی به اطلاعات اولیه، پژوهشگران مفاهیم را دسته‌بندی کردند و مقوله‌ها^{۳۸} را بر مفاهیم دسته‌بندی‌شده بنیان گذارند.^{۳۹} بنابراین در مرحله بعدی برای دسته‌بندی مفاهیم حاصل از پژوهش‌ها، تحلیل آن‌ها صورت پذیرفت، و بر مبنای تئوری‌های موجود در این زمینه و ارتباط بین آن‌ها، مفاهیم دسته‌بندی و

می‌شود. همچنین در «جدول‌های ۲ و ۳» مؤلفه‌های مسکن و خانواده در بستر تحقیقات مورد نظر قابل مشاهده است. مطابق روش نظام‌مند تحلیل محتوا^{۳۹}، داده‌های خام استخراج‌شده از متون نمی‌توانند به صورت مستقیم در تحقیق وارد و یا تحلیل شوند، بنابراین برای تحلیل، این داده‌ها کدگذاری می‌گردند.^{۴۰} استراوس و کوربین در تحلیل محتوا سه روش کدگذاری شامل کدگذاری باز^{۴۱}، کدگذاری محوری^{۴۲}، و کدگذاری انتخابی^{۴۳} را معرفی کرده‌اند.^{۴۴} در پژوهش حاضر مطابق فرایند کدگذاری باز، پس از مطالعه منابع منتخب، برجسب‌هایی مفهومی^{۴۵} به داده‌های استخراج‌شده الحاق گردید. در این خصوص ابعادی از مسکن و خانواده، که بر ارتباطشان تأکید شده بود، بر اساس واحدهای معنایی، دسته‌بندی شدند تا مفاهیم^{۴۶} اولیه به

۱۴. نک: D.L. Lawrence & S.M. Low, "The Built Environment and Spatial Form".

۱۵. نک: Toker, ibid.

۱۶. نک: U. Toker & Z. Toker, "Family Structure and Spatial Configuration in Turkish House Form in Anatolia from Late Nineteenth Century to Late Twentieth Century"; Z. Toker, "New Housing for New Households: Comparing Cohousing and New Urbanist Developments with Women in Mind".

۱۷. نک: S.B. Ahrentzen, "A Place of Peace, Prospect, and... a PC: The Home as Office"; Z. Toker, ibid.

۱۸. به طور مثال: J.W. Whiting & B. Ayres, "Inferences from the Shape of Dwellings"; C. Kramer, "An Archaeological View of a Contemporary Kurdish Village: Domestic Architecture, Household Size, and Wealth"; R.H.

جدول ۳. استخراج مؤلفه‌های مربوط به خانواده از پژوهش‌های منتخب، تدوین: نگارندگان.

مؤلفه‌های خانواده	شماره تحقیق
نوع خانواده	۷۰-۵۹-۵۷-۵۶-۵۳-۵۱-۴۸-۴۷-۴۴-۴۲-۴۰-۳۴-۳۳-۳۱-۲۷-۲۴-۲۳-۲۲-۱۹-۱۵-۱۴-۱۲-۱۰-۹-۱
بعد خانواده	۷۷-۷۰-۵۷-۵۴-۵۳-۵۲-۵۱-۴۴-۴۰-۳۴-۳۳-۳۲-۲۴-۲۳-۲۲-۱۹-۱۸-۱۵-۱۴-۱۳-۱۲-۱۰-۹-۶-۵-۳-۱
الگوی خویشاوندی	۵۷-۵۵-۵۳-۴۸-۴۷-۴۲-۴۰-۲۵-۲۴-۱۹-۱۶-۱۵-۱۴-۱۰-۹-۵-۱
ساختار قدرت در خانواده	۵۳-۵۱-۴۳-۳۴-۱۹-۱۳-۱۰-۹-۱
جنسیت	۷۳-۶۱-۵۳-۴۸-۴۷-۴۶-۳۷-۳۶-۲۴-۲۲-۲۱-۱۹-۱۵-۱۴-۱۳-۱۱-۹
سن	۱۸-۱۵-۱۳-۱۲-۱۰
میزان تحصیلات	۵۱-۴۲-۳۷-۳۴-۳۳-۳۲-۲۷-۲۳-۱۸-۱۳
فرهنگ و آداب‌ورسوم	-۵۲-۵۱-۵۰-۴۶-۴۴-۴۳-۴۲-۴۱-۴۰-۳۹-۳۶-۳۵-۳۲-۳۰-۲۹-۲۶-۲۵-۲۴-۲۳-۲۲-۲۱-۲۰-۱۹-۱۸-۱۷-۱۶-۱۵-۱۴-۱۳-۱۲-۱۱-۱۰-۹-۴-۲-۱ ۷۶-۷۵-۷۳-۷۲-۷۱-۶۷-۶۵-۶۴-۶۳-۶۲-۶۱-۶۰-۵۹-۵۸-۵۷-۵۶-۵۵-۵۴-۵۳
طبقه اجتماعی خانواده	۶۱-۵۷-۵۵-۵۳-۵۲-۵۱-۵۰-۴۸-۴۷-۴۶-۴۵-۴۳-۴۲-۴۱-۳۹-۳۵-۳۴-۳۱-۲۵-۲۴-۱۹-۱۸-۱۶-۱۵-۱۴-۱۲-۱۱-۱۰-۹-۱
الگوی فعالیت و شیوه زندگی	-۵۴-۵۳-۵۲-۵۱-۵۰-۴۶-۴۴-۴۳-۴۲-۴۱-۴۰-۳۹-۳۶-۳۲-۲۹-۲۴-۲۳-۲۲-۲۱-۲۰-۱۹-۱۸-۱۷-۱۶-۱۵-۱۴-۱۳-۱۲-۱۱-۱۰-۹-۸-۴-۱ ۷۶-۷۵-۷۳-۷۲-۶۹-۶۸-۶۷-۶۵-۶۴-۶۳-۶۲-۶۱-۶۰-۵۹-۵۸-۵۷-۵۶-۵۵
باورها، اعتقادات و مذهب	۶۳-۵۳-۵۲-۵۰-۴۳-۴۲-۴۱-۳۹-۳۶-۳۴-۳۴-۲۴-۲۲-۱۹-۱۸-۱۶-۱۴-۱۱-۱۰-۹-۴-۱
نقش، جایگاه و اشتغال زنان	۷۴-۷۳-۶۱-۶۰-۵۹-۵۷-۵۶-۵۳-۵۱-۴۶-۴۳-۳۷-۳۶-۳۴-۳۳-۲۷-۲۴-۲۳-۲۲-۱۹-۱۸-۱۵-۱۴-۱۳-۱۰-۹-۷-۱
ثروت و اقتصاد	۴۴-۴۱-۴۰-۳۹-۳۱-۱۲-۱۰-۹-۷-۶-۵-۳-۱
الگوی معیشت	۶۴-۶۳-۶۲-۶۰-۵۹-۵۵-۵۳-۵۲-۴۵-۴۰-۲۵-۲۴-۲۲-۲۰-۱۹-۱۸-۱۴-۱۲-۱۰-۹-۴-۱
ارتباطات بین افراد خانواده	-۶۰-۵۹-۵۷-۵۳-۵۱-۵۰-۴۹-۴۶-۴۴-۴۳-۴۲-۳۶-۳۵-۳۴-۳۳-۲۸-۲۷-۲۴-۲۳-۲۲-۲۱-۲۰-۱۹-۱۸-۱۵-۱۴-۱۳-۱۲-۱۱-۱۰-۹-۱ ۷۴-۷۳-۶۷-۶۶-۶۳-۶۲
ارتباطات اجتماعی خانواده	-۵۵-۵۳-۵۲-۵۱-۵۰-۴۹-۴۸-۴۷-۴۶-۴۴-۴۳-۴۲-۴۱-۳۶-۳۵-۳۴-۳۳-۲۸-۲۴-۲۳-۲۲-۲۱-۲۰-۱۹-۱۸-۱۵-۱۴-۱۳-۱۲-۱۱-۱۰-۹-۱ ۷۴-۷۳-۶۸-۶۷-۶۴-۶۳-۶۲-۶۱-۶۰-۵۹-۵۶
گروه‌های هم‌مسکن با خانواده	۵۷-۵۳-۴۴-۳۵-۲۸-۲۲-۲۱-۲۰-۱۹-۱۵-۱۴-۱۱-۱۰-۹-۸

مقوله‌ها (مؤلفه‌ها) تعریف شدند. در فرایند کدگذاری باز، طبق تعریف لی، پس از تعریف مقوله‌ها، ویژگی^{۴۰} و ابعاد^{۴۱} آن‌ها در بستر داده‌ها کشف می‌شود.^{۴۲} در این تحقیق، بسط و تعریف ابعاد و ویژگی‌های هر مؤلفه تا زمان کفایت نظری همه مؤلفه‌ها ادامه یافت. مطابق روش گلیسر و استراوس این مرحله (کفایت نظری) زمانی است که در آن از تحلیل محتوای منابع هیچ داده بیشتری برای گسترش دامنه ویژگی‌های یک مؤلفه یافت نشود و از لحاظ تجربی اطمینان حاصل گردد که تعریف ویژگی‌ها و ابعاد یک مقوله به کفایت رسیده باشد.^{۴۳}

پس از انجام مرحله کدگذاری باز، فرایند انجام کدگذاری محوری صورت پذیرفت. کدگذاری محوری فرایند ارتباط مقوله‌ها به زیرمقوله‌ها و ارتباط آن‌ها با هم است، تا دانش بیشتری از ارتباط بین مقولات حاصل گردد.^{۴۴} در این مرحله ابتدا دسته‌بندی مؤلفه‌ها برای تعریف مشخصه‌های اصلی مسکن و خانواده انجام و ارتباط بین آن‌ها بر مبنای تأکیدات موجود در پژوهش‌های پیشین تعریف گردید و در انتها مدلی نظری از چگونگی ارتباط بین مشخصه‌های مسکن و خانواده عرضه شد.

۲. یافته‌ها

در بررسی ارتباط بین مسکن با خانواده، و در راستای نظریه تناسب و انطباق^{۴۵}، نمونه‌های زیادی از ارتباط بین مسکن با سازمان‌دهی اجتماعی و رفتار فضایی خانواده وجود دارد.^{۴۶} در این پژوهش‌ها بیان شده است که ساختار و انتظام فضایی خانه در پاسخ به کدام‌یک از نیازهای فضایی، ارزش‌ها، و یا ایدئال‌های مورد توجه در زندگی مردم پدید آمده‌اند. در بعضی از مطالعات در راستای نظریه تناسب و انطباق، نوع خانواده عاملی مهم در چگونگی شکل‌گیری فرم و انتظام فضایی مسکن معرفی شده است. بر طبق این مطالعات، گونه‌های مختلفی از نوع خانواده، شامل خانواده هسته‌ای، گسترده، مرکب و ناقص، که باعث شکل‌گیری سازماندهی‌های متفاوت اجتماعی ساکنان

هستند، با فرم و انتظام فضایی مسکن در ارتباط هستند.^{۴۷} در این پژوهش‌ها مشخص شده است که مؤلفه‌هایی از مسکن شامل فرم، تعداد فضا، انواع فضا، عملکرد فضا، قلمروها، هم‌جواری‌ها، حریم‌ها، و ارتباطات فضایی با نوع خانواده مرتبط است.

در دسته دیگری از مطالعات، در راستای نظریه تناسب و انطباق، پژوهشگران بعد یا تعداد افراد ساکن در یک خانه را با مسکن مرتبط دانسته‌اند.^{۴۸} به طور کلی تولد، مرگ، مهاجرت به درون خانواده، و یا مهاجرت به بیرون خانواده چهار عامل اصلی تغییردهنده بعد خانواده هستند.^{۴۹} در این پژوهش‌ها مشخص شده است که مؤلفه‌هایی از مسکن شامل ابعاد و تناسبات فضا، تعداد و انواع فضا، انعطاف‌پذیری و چند عملکردی شدن، و یا اختصاصی شدن بعضی از فضاها با بعد خانواده مرتبط هستند.

در تعداد دیگری از پژوهش‌ها، الگوی خویشاوندی ساکنان را با مسکن در ارتباط دانسته‌اند. طبق این دیدگاه الگوهای متفاوت خویشاوندی^{۵۰} بر ساختار و سازماندهی اجتماعی ساکنان تأثیر دارند و با مشخصه‌هایی از فضا، از قبیل فرم و عملکرد فضا، سلسله‌مراتب، قلمروها، حریم‌ها، و ارتباطات و هم‌جواری‌های فضایی، مرتبط هستند. در تعداد دیگری مشخص شده است که در جوامع مختلف چگونگی تعریف ساختار قدرت در خانواده، مبتنی بر عواملی از قبیل هرم قدرت افقی یا برابری یکسان قدرت بین اعضای خانواده و یا انواع هرم قدرت عمودی مانند پدرسالاری، مادرسالاری، فرزندسالاری یا پیران‌سالاری^{۵۱}، بر چگونگی ساختار اجتماعی آن جوامع، چگونگی ارتباطات اجتماعی، و همچنین رفتار فضایی ساکنان اثر می‌گذارد^{۵۲}، و با مؤلفه‌هایی از مسکن آن جوامع، از قبیل فرم، عمق فضا، تخصصی شدن فضاها، سلسله‌مراتب، قلمروها، ارتباطات فضایی، جنسیت، و حریم فضا، مرتبط است.

در این باره، عامل جنسیت نیز، به مثابه یکی از ویژگی‌های جمعیت‌شناختی خانواده، در تعدادی از پژوهش‌ها مرتبط با انتظام فضایی مسکن معرفی شده است.^{۵۳} در این پژوهش‌ها مؤلفه‌هایی از

→
McGuire, & M.B. Schiffer, "A Theory of Architectural Design"; Lawrence & Low, *ibid*; R. Gifford, *Environmental Psychology: Principles and Practice*, p. 372; Lee & Bale, *ibid*.

۱۹. به طور مثال: Lawrence, "What Makes a House a Home?"; Hillier & Hanson, *ibid*; Rapoport, "Culture, Architecture, and Design"; Dawson, *ibid*; Gifford, *ibid*.

۲۰. به طور مثال: G. Hayward, "Psychological Concepts of Home among Urban Middle Class Families with Young Children"; Lawrence, "A Psychological—spatial Approach for Architectural Design and Research"; *idem*, "What Makes a House a Home?"; J. Kron, *Home-psych: The Social Psychology of Home and Decoration*; C.M. Werner, et al, "Temporal Aspects of Homes"; L.T. Graham, et al, "The Psychology of Home Environments: A Call for Research on Residential Space".

۲۱. به طور مثال: Kramer, *ibid*; R.M. Netting, "Some Home truths on ←

تعداد و انواع فضا، تخصصی شدن فضاها، سلسله‌مراتب، قلمروها، و معنای فضا را مرتبط با طبقه اجتماعی خانواده دانسته‌اند و معتقدند که با تغییر طبقه و جایگاه اجتماعی خانواده آن مؤلفه‌ها هم تغییر می‌کنند.

در همین راستا، در برخی از پژوهش‌ها الگوی فعالیت و شیوه زندگی خانواده را به منزله مؤلفه‌ای، که بیانگر چگونگی رفتار در فضا است، عاملی مرتبط با فرم و انتظام فضایی مسکن معرفی کرده‌اند.^{۶۲} طبق این مطالعات برخی از مؤلفه‌های مسکن با الگوی فعالیت و شیوه زندگی ساکنان ارتباط دارد و متأثر از رفتار ساکنان در فضای مسکونی است. این مؤلفه‌ها شامل فرم، تعداد فضا، انواع فضا، ابعاد و تناسبات، ساختار کالبدی، اجزای فضا، جهت‌گیری فضا، عمق، هم‌پیوندی، حلقه‌گون بودن، عملکرد فضا، انعطاف‌پذیری، سلسله‌مراتب، قلمروها، ارتباطات فضایی، ارتباط درون با بیرون خانه، هم‌جواری‌ها، جنسیت فضا، تقدس فضا، محرمت، و حریم فضا هستند.

در تحقیقات دیگری باورها، اعتقادات، و مذهب ساکنان، و انطباق رفتارهای مربوط به آن، با فضای مسکن مؤلفه‌ای تأثیرگذار بر مسکن قلمداد گردیده^{۶۳} و برخی از مؤلفه‌های مسکن شامل فرم، ساختار کالبدی، اجزای فضا، مواد و مصالح، جهت‌گیری فضا، عمق، هم‌پیوندی، انواع فضا، عملکرد، سلسله‌مراتب، قلمروهای فضایی، ارتباطات، هم‌جواری‌ها، جنسیت فضا، تقدس فضا، معنای فضا، محرمت، و حریم فضا در ارتباط با باورها، اعتقادات، و مذهب ساکنان بیان شده است. محققان در بسیاری از پژوهش‌ها با توجه به تفاوت جایگاه زنان در جوامع مختلف، و یا تغییر شرایط حضور زنان در خانه و اجتماع، در پی تحولات اجتماعی، تغییر نقش و جایگاه و وضعیت اشتغال زنان را عوامل مؤثر بر شکل‌گیری فرم و انتظام فضایی مسکن معرفی کرده و این عوامل را مؤثر بر مؤلفه‌هایی از مسکن از قبیل عمق فضا، هم‌پیوندی، انعطاف‌پذیری فضا، قلمروها، هم‌جواری‌ها، و جنسیت فضا دانسته‌اند.^{۶۴}

مسکن، مرتبط با جنسیت گروه ساکنان، معرفی شده‌اند، که شامل عمق و نوع فضا، عملکرد، تخصصی شدن فضا^{۶۵}، سلسله‌مراتب و قلمروها، ارتباطات، هم‌جواری‌ها، جنسیت فضاها، محرمت، و حریم فضا هستند. در همین مورد در تعدادی از پژوهش‌ها سن گروه ساکنان مرتبط با برخی مؤلفه‌های مسکن از قبیل عملکرد فضاها و قلمروهای فضایی معرفی شده است.^{۶۵} از سویی دیگر، در بسیاری از پژوهش‌ها، با رشد میزان تحصیلات در سده اخیر و در پی تغییرات اجتماعی حادث در جوامع مورد مطالعه، میزان تحصیلات افراد خانواده نیز عاملی مرتبط با برخی مؤلفه‌های مسکن بیان شده است. در این مطالعات محققان رشد میزان تحصیلات ساکنان با تعدد فضاها، تغییر عملکرد و یا چندعملکردی شدن بعضی از فضاها، و همچنین کمرنگ شدن نقش جنسیتی برخی فضاها از قبیل آشپزخانه، مرتبط دانسته‌اند.^{۶۶}

بنا بر دسته دیگری از مطالعات، در اثبات نظریه تناسب و انطباق، فرهنگ و آداب‌ورسوم ساکنان عاملی تعیین‌کننده در شکل‌گیری فرم و انتظام فضایی مسکن قلمداد شده است. بنابر نتیجه این پژوهش‌ها، از آنجاکه فرهنگ و آداب‌ورسوم ساکنان تعیین‌کننده چگونگی انجام و سازمان‌دهی فعالیت‌ها، انعکاس‌دهنده ارزش‌ها و ایدئال‌ها و مقاصد ساکنان، و در عین حال معرف چگونگی ارتباط بین رفتارهای اجتماعی با فضای کالبدی است، به مسکن ارتباط می‌یابد.^{۶۷} همچنین مؤلفه‌هایی از مسکن با فرهنگ و آداب‌ورسوم ساکنان مرتبط هستند، این مؤلفه‌ها فرم، ابعاد و تناسبات، ساختار کالبدی، اجزای فضا، مواد و مصالح، جهت‌گیری فضا، هم‌پیوندی^{۶۸}، حلقه‌گون بودن^{۶۹}، انواع فضا، عملکرد، انعطاف‌پذیری، سلسله‌مراتب، قلمروها، ارتباطات فضایی، هم‌جواری‌ها، جنسیت فضا^{۷۰}، تقدس فضا، معنای فضا، محرمت، و حریم فضا را شامل می‌شوند.

مؤلفه دیگری که بسیاری از پژوهشگران آن را مرتبط با مسکن معرفی کرده‌اند، طبقه اجتماعی خانواده است.^{۶۱} آن‌ها فرم، ابعاد و تناسبات، ساختار کالبدی، اجزای فضا، مواد و مصالح،

Household Size and Wealth"; McGuire, & Schiffer, ibid; Lawrence & Low, ibid; P. Bienkowski & B. Chlebik, "Changing Places: Architecture and Spatial Organization of the Bedul in Petra"

۲۲. به طور مثال:

Rapoport, ibid; C.C. Marcus, *House as a Mirror of Self: Exploring the Deeper Meaning of Home*; G. Bachelard, *The Poetics of Space*.

۲۳. به طور مثال:

F.W. Schwerdtfeger, *Traditional Housing in African cities: A Comparative Study of Houses in Zaria, Ibadan and Marrakech*; Toker & Toker, ibid; Bienkowski & Chlebik, ibid. 24. meta analysis

۲۵. نک:

A. Catalano, "Patterns of Graduate Students' Information Seeking Behavior: a Meta-synthesis of the Literature"

۲۶. نک:

M. Sandelowski, et al, "Using Qualitative Metasummary to Synthesize Qualitative and Quantitative Descriptive Findings".

۲۷. مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (SID):

Springer, Science Direct, Google Scholar

بسته بودن فضا، عمق، تعداد فضا، هم‌پیوندی، حلقه‌گون بودن، انواع و عملکرد فضا، انعطاف‌پذیری، تخصصی شدن فضاها، سلسله‌مراتب، قلمروها، ارتباطات فضایی، ارتباط درون با بیرون خانه، هم‌جواری‌ها، جنسیت فضا، امنیت فضایی، محرمیت، و حریم فضا مرتبط است.^{۶۸}

در همین خصوص، در خانواده‌هایی که گروه‌هایی غیر از خانواده اصلی یا بستگان آنها (از قبیل خدمه) با خانواده اصلی هم‌مسکن می‌شوند، چگونگی ارتباطات بین افراد بر رفتارهای فضایی تأثیرگذار است و این مؤلفه با مؤلفه‌هایی از قبیل فرم، ابعاد و تناسبات، حلقه‌گون بودن، انواع و عملکرد فضا، سلسله‌مراتب، قلمروها، ارتباطات فضایی، ارتباط فضا با بیرون، هم‌جواری‌ها، جنسیت فضا، محرمیت، و حریم فضا مرتبط می‌شود.^{۶۹}

تحلیل محتوای پژوهش‌هایی که به بررسی ارتباط بین مسکن با خانواده اختصاص دارند، مشخص کرد که چه مؤلفه‌هایی از مسکن و خانواده با هم در ارتباط هستند. مطابق فرایند کدگذاری باز، طی تحلیل پژوهش‌های منتخب، مؤلفه‌هایی از خانواده که با مسکن مرتبط هستند، پس از دریافت برجسب‌های مفهومی، در ۱۸ مؤلفه اصلی دسته‌بندی و کدگذاری شدند. این مؤلفه‌ها شامل نوع خانواده، بعد، الگوی خویشاوندی، ساختار قدرت در خانواده، جنسیت، سن، میزان تحصیلات افراد، فرهنگ و آداب‌ورسوم، طبقه اجتماعی، الگوی فعالیت و شیوه زندگی، باورها، اعتقادات و مذهب خانواده، نقش و جایگاه زنان در خانواده، وضعیت اشتغال زنان، ثروت، اقتصاد، الگوی معیشت، چگونگی ارتباطات بین افراد خانواده، چگونگی ارتباطات اجتماعی خانواده، و همچنین چگونگی ارتباط بین گروه‌های هم‌مسکن با خانواده بودند.

در مرحله بعدی مطابق فرایند کدگذاری محوری، پس از مطالعه همه مؤلفه‌های استخراج‌شده، دسته‌بندی مؤلفه‌های خانواده انجام شد. به دنبال آن، ابعاد و ویژگی مؤلفه‌ها مطالعه و ارتباط بین آن‌ها بررسی شد. سپس مؤلفه‌ها بر مبنای

در اثبات نظریه تناسب و انطباق بین گروه ساکنان با مسکن، در تعدادی از پژوهش‌ها مؤلفه‌هایی چون ثروت و وضعیت اقتصادی ساکنان را مؤثر بر فرم و انتظام فضایی مسکن دانسته‌اند. بر طبق این مطالعات با تغییر میزان ثروت و وضعیت اقتصادی جوامع مورد مطالعه، تغییراتی در فرم، ابعاد و تناسبات فضا، ساختار کالبدی، مواد و مصالح، و تعداد فضاها ایجاد می‌شود.^{۶۵} همچنین در جوامعی که بخشی از فضای خانه با نوع فعالیت معیشتی خانواده و استفاده متناسب با آن مرتبط باشد، الگوی معیشت خانواده با فرم و انتظام فضایی مسکن در ارتباط است. در این خصوص، الگوی معیشت خانواده با مؤلفه‌هایی از قبیل فرم، ابعاد و تناسبات، ساختار کالبدی، باز یا نیمه‌باز و بسته بودن فضاها، تعداد و انواع فضاها، عملکرد، انعطاف‌پذیری، سلسله‌مراتب، ارتباطات، و جنسیت فضاها مرتبط است.^{۶۶}

چگونگی ارتباطات بین افراد خانواده، یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر فرم و انتظام فضایی مسکن، در بسیاری از مطالعات معرفی شده است.^{۶۷} این مؤلفه نشان می‌دهد که افراد خانواده از چه فضایی، در چه زمان‌هایی، با چه عملکردهایی، و چگونه استفاده می‌کنند. طبق تأکیدات موجود در این پژوهش‌ها، این مؤلفه با مشخصاتی از فضا شامل فرم، عمق، تعداد فضا، هم‌پیوندی، حلقه‌گون بودن، انواع فضا، عملکرد فضا، انعطاف‌پذیری، تخصصی شدن فضاها، سلسله‌مراتب، قلمروها، ارتباطات، هم‌جواری‌ها، جنسیت فضا، محرمیت، و حریم فضا در ارتباط است.

همچنین چگونگی ارتباطات اجتماعی خانواده با دیگران (غیرساکنان و یا مراجعان) نیز مؤلفه‌ای مهم در شکل‌گیری فرم و انتظام فضا است و مشخص می‌کند که افراد خانواده در رابطه با غیر ساکنان و یا مراجعان، چگونه در ارتباطی فضایی قرار گرفته و در این خصوص از چه فضایی و چگونه استفاده می‌کنند. این مؤلفه با مشخصه‌هایی از فضا شامل فرم، باز یا نیمه‌باز و

۲۸. نک: A. Strauss & J. Corbin, *Basics of Qualitative Research Techniques*.

۲۹. نک: Ibid.

۳۰. نک: J.W. Creswell, *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative*.
31. Open Coding
32. Axial Coding
33. Selective Coding

۳۴. نک: J. Lee, "A Grounded Theory: Integration and Internalization in ERP Adoption and Use".
35. Conceptual Labels
36. concepts

۳۷. نک: لیندا گروت و دیوید وانگ، *روش‌های تحقیق در معماری*، ص ۱۹۳-۱۹۶.

38. categories
۳۹. نک: Creswell, *ibid*.

40. properties
41. dimensions

۴۲. نک: J. Lee, *ibid*.

۴۳. نک: B. Glaser & A. Strauss. "Grounded Theory: The Discovery of Grounded Theory".

۴۴. نک: J. Lee, *ibid*.

زندگی، باورها اعتقادات و مذهب، و همچنین نقش و جایگاه و اشتغال زنان در خانواده

– مشخصات اقتصادی و معیشتی خانواده با مؤلفه‌های ثروت، اقتصاد، و الگوی معیشت خانواده

– مشخصات ارتباطی و تعاملاتی خانواده با مؤلفه‌های چگونگی ارتباطات بین افراد خانواده، چگونگی ارتباطات اجتماعی خانواده، و چگونگی ارتباط بین گروه‌های هم‌مسکن با خانواده

از سویی دیگر، طی تحلیل پژوهش‌های منتخب، مؤلفه‌هایی از مسکن، که مرتبط با خانواده بودند، استخراج و پس از دریافت برچسب‌های مفهومی در ۲۶ مؤلفه اصلی کدگذاری شدند. این مؤلفه‌ها شامل فرم فضا، ابعاد و تناسب، ساختار کالبدی، باز یا نیمه‌باز و بسته بودن فضا، اجزای فضا، مواد و مصالح، جهت‌گیری فضا، عمق فضا، تعداد فضا، هم‌پیوندی، حلقه‌گون بودن، انواع فضا، عملکرد فضا، انعطاف‌پذیری فضا، تخصصی شدن فضا، سلسله‌مراتب، قلمروهای فضا، ارتباطات فضایی، ارتباط فضا با بیرون، هم‌جواری‌ها، جنسیت فضا، تقدس فضا، معنای فضا، امنیت فضایی، محرمیت، و حریم فضا بودند. در مرحله بعدی مطابق فرایند کدگذاری محوری، پس از مطالعه همه مؤلفه‌های استخراج‌شده، دسته‌بندی آن‌ها انجام شد. در این راستا مؤلفه‌های فرم، ابعاد و تناسب فضا، ساختار کالبدی، باز و یا بسته بودن فضا، اجزاء، مواد و مصالح، و جهت‌گیری فضا، که از مشخصه‌های کالبدی مسکن بودند، در دسته خصوصیات کالبدی فضا دسته‌بندی شدند. از آنجا که مؤلفه‌هایی چون عملکرد فضا، انواع فضا، انعطاف‌پذیری، و تخصصی شدن فضا متأثر از رفتار افراد در فضا و قرارگاه‌های مربوط به این رفتارها بودند، در دسته قرارگاه‌های رفتاری قرار گرفتند. همچنین با توجه به اینکه مؤلفه‌هایی چون عمق فضا، تعداد فضا، هم‌پیوندی، حلقه‌گون بودن، سلسله‌مراتب، قلمروها، ارتباطات فضایی، ارتباط درون با بیرون خانه، و هم‌جواری‌های فضایی مربوط به سازمان‌دهی و انتظام فضایی مسکن بودند، در دسته خصوصیات مربوط به

ویژگی‌های مشترک در گروه‌های جداگانه دسته‌بندی شدند. پس از دسته‌بندی مؤلفه‌ها، نام‌گذاری دسته‌ها بر مبنای خصوصیات مشترک هر دسته صورت پذیرفت. در این راستا مؤلفه‌های نوع خانواده، بعد، الگوی خویشاوندی، و هرم قدرت در خانواده، که از مشخصه‌های ساختاری خانواده بودند، در دسته‌ای با کد ساختار خانواده دسته‌بندی شدند. از آنجا که مؤلفه‌های جنسیت، سن، و میزان تحصیلات افراد خانواده مربوط به مشخصات جمعیت ساکن در خانه بودند، در دسته مشخصات جمعیت‌شناختی خانواده تفکیک شدند. همچنین با توجه به اینکه مؤلفه‌های فرهنگ و آداب‌ورسوم ساکنان، طبقه اجتماعی خانواده، الگوی فعالیت و شیوه زندگی، باورها اعتقادات و مذهب، و همچنین نقش و جایگاه و اشتغال زنان، که متأثر از وضعیت فرهنگی و اجتماعی جوامع مورد مطالعه بودند، در دسته مشخصه‌های فرهنگی-اجتماعی خانواده تفکیک شدند. مؤلفه‌های میزان ثروت، اقتصاد و الگوی معیشت خانواده، که در ارتباط با وضعیت اقتصادی و معیشت جوامع مورد مطالعه قرار داشتند، در دسته مشخصه‌های اقتصادی و معیشتی خانواده دسته‌بندی شدند. و همچنین مؤلفه‌های چگونگی ارتباطات بین افراد خانواده، چگونگی ارتباطات اجتماعی خانواده با غیرساکنان، و همچنین چگونگی ارتباطات بین گروه‌های هم‌مسکن با خانواده، که اشاره به چگونگی ارتباط و تعاملات بین افراد خانواده با خود و یا غیر را دارند، در دسته مشخصه‌های ارتباطی و تعاملاتی خانواده جای گرفتند. بنابراین پنج دسته اصلی از مشخصه‌های خانواده تعریف شد:

– مشخصات ساختاری خانواده با مؤلفه‌های نوع خانواده، بُعد، الگوی خویشاوندی، و ساختار قدرت در خانواده

– مشخصات جمعیت‌شناختی خانواده با مؤلفه‌های جنسیت، سن، و میزان تحصیلات افراد خانواده

– مشخصات فرهنگی-اجتماعی خانواده با مؤلفه‌های فرهنگ و آداب‌ورسوم، طبقه اجتماعی خانواده، الگوی فعالیت و شیوه

۴۵. نک: Rapoport, "Thinking about Home Environments".

۴۶. نک: Lawrence & Low, *ibid*; Rapoport, "Theory, Culture and Housing".

۴۷. نک: Idem, *House Form and Culture*; Hillier & Hanson, *ibid*; Bienkowski & Chlebik, *ibid*; Blanton, *ibid*; F. Brown & T. Bellal, "Comparative Analysis of M'zabite and other Berber Domestic Spaces"; M.M. Iqbal, et al, "Evolution of Old Dhaka's House Form in the 20th Century"; E. Cil, "Space, Practice, Memory: the Transformations of the Houses in Kula, a Town in Anatolia"; Kotharkar & Deshpande, *ibid*; Maina, *ibid*; F. Karaman & O. Erman. "FROM TRADITIONAL TO MODERN: CHANGES IN THE SPATIAL STRUCTURE OF SINGLE FAMILY HOUSES IN TURKEY"; Deshpande & Kotharkar, "Dwellings' then and now. A Topological Approach for Privacy Analysis of 'Wada' and Modern Houses".

۴۸. نک: مریم غروی الخوانساری، «راهکارهایی برای انعطاف‌پذیری مسکن معاصر با توجه به تغییرات الگوی خانواده در طی زمان.»؛

Kramer, ibid; Schwerdtfeger, ibid; Netting, ibid; Lawrence & Low, ibid; F.D. Peatross & M.J. Hasell, "Changing Lives/Changing Spaces: An Investigation of the Relationships between Gender Orientation and Behaviors, and Spatial Preferences in Residential Kitchens"; Orhun, et al, ibid; Rapoport, ibid; Tokar & Tokar, ibid; Iqbal, et al, "Old Dhaka's House Form in the 20th Century: a Study on Family Structure, Women's Status, and Exterior-interior Relation"; Y.I. Guney & J. Wineman, "The Evolving Design of 20th-Century Apartments in Ankara"; Cunha, ibid; S.K. Jeong & Y.U. Ban, "The Spatial Configurations in South Korean Apartments Built between 1972 and 2000"; Lee & Bale, ibid.

۴۹. نعمت‌الله تقوی، میانی جمعیت‌شناسی، ص ۱۳۵.
۵۰. الگوهای متفاوت خویشاوندی شامل خویشاوندی نسبی یا خونی، خویشاوندی سببی یا همسری، و خویشاوندی قراردادی است (باقر ساروخانی، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده، ص ۱۶۹ و ۲۵۸).
۵۱. ساروخانی، همان.
۵۲. نک: مهرازی علی‌الحسابی و نعیمه کرانی، «عوامل تأثیرگذار بر تحول مسکن از گذشته تا آینده» —

انتظام فضا تفکیک شدند. و در انتها مؤلفه‌هایی که با معنای فضا در ارتباط بودند، از قبیل حریم فضا، تقدس فضا، معنای فضا، امنیت فضایی، محرمت، و همچنین جنسیت فضا، در دسته انتظام معنا دسته‌بندی گردیدند. بنابراین در این خصوص چهار دسته اصلی از مشخصه‌های مسکن تعریف شد:

– خصوصیات کالبدی مسکن با مؤلفه‌های فرم فضا، ابعاد و تناسبات فضا، ساختار کالبدی، باز یا نیمه‌باز و بسته بودن فضا، اجزای فضا، مواد و مصالح، و جهت‌گیری فضا

– خصوصیات مربوط به قرارگاه‌های رفتاری با مؤلفه‌های انواع فضا، عملکرد فضا، انعطاف‌پذیری فضا، و تخصصی شدن فضا

– خصوصیات مربوط به انتظام فضا با مؤلفه‌های عمق فضا، تعداد فضا، هم‌پیوندی، حلقه‌گون بودن، سلسله‌مراتب، قلمروهای فضا، ارتباطات فضایی، ارتباط درون با بیرون خانه، و هم‌جواری‌های فضایی.

– خصوصیات مربوط به انتظام معنا با مؤلفه‌های جنسیت فضا، تقدس فضا، معنای فضا، امنیت فضایی، محرمت، و حریم فضا از ادغام مؤلفه‌های مربوط به مسکن و خانواده و چگونگی ارتباط آن‌ها با یکدیگر «جدول ۴» به دست می‌آید. در این جدول مؤلفه‌های مربوط به مسکن و خانواده به تفکیک نمایش داده شده است.

چنانچه داده‌های «جدول ۴» را بر مبنای درصد میزان ارتباط بین مشخصه‌های اصلی مسکن و خانواده نمایش دهیم، «جدول ۵» به دست خواهد آمد.

۳. تحلیل و بررسی

به دنبال بررسی نحوه ارتباط بین مشخصه‌های مسکن و خانواده مشخص شد که، از بین مشخصه‌های پنج‌گانه خانواده، بیشترین تأکید در پژوهش‌ها بر ارتباط بین مشخصه فرهنگی-اجتماعی (۴۱٫۳٪) با مسکن است و از میان مؤلفه‌های مربوط به آن بیشترین تأکید بر ارتباط بین مؤلفه فرهنگ و آداب‌ورسوم با

مسکن بوده است (۱۱٫۷۷٪)، و پس از آن مؤلفه‌های الگوی فعالیت و شیوه زندگی (۱۱٫۲۲٪)، باورها اعتقادات و مذهب (۹٫۱۸٪)، طبقه اجتماعی (۵٫۶۱٪)، نقش و جایگاه و اشتغال زنان (۳٫۵۷٪) به ترتیب در مراحل بعدی قرار داشتند (جدول ۶). همچنین از بین مشخصه‌های مسکن، انتظام فضا بیشترین میزان تأکید در پژوهش‌ها را بر دارا بودن رابطه با مؤلفه‌های فرهنگی-اجتماعی خانواده داشته (۱۵٫۳٪) و پس از آن به ترتیب، خصوصیات کالبدی (۱۱٫۶٪)، انتظام معنا (۸٫۷٪)، و قرارگاه‌های رفتاری (۵٫۶٪) در مراحل بعدی قرار داشتند (جدول ۵).

پس از مشخصه فرهنگی-اجتماعی، طبق تأکیدات موجود در پژوهش‌ها، مشخصه ارتباطی-تعاملاتی در رده بعدی میزان ارتباط با مسکن (۲۵٪) بود، که از میان مؤلفه‌های آن، مؤلفه‌های ارتباطات بین افراد خانواده و ارتباطات اجتماعی خانواده بیشترین میزان رابطه را با مشخصه‌های مسکن داشتند (۹٫۱۸٪). و پس از آن مؤلفه چگونگی ارتباط بین گروه‌های هم‌مسکن با خانواده (۶٫۶۳٪) در مرحله بعدی قرار داشت (جدول ۶). از سوی دیگر، از بین مشخصه‌های مسکن، انتظام فضا بیشترین میزان رابطه را با مشخصه ارتباطی-تعاملاتی داشتند (۱۱٫۷٪) و پس از آن به ترتیب، سیستم قرارگاه‌های رفتاری (۵٫۶٪)، انتظام معنا (۵٫۱٪) و خصوصیات کالبدی فضا (۳٫۱٪) در مرحله بعدی قرار گرفتند (جدول ۵).

در همین راستا، طبق تأکیدات موجود در پژوهش‌ها، مشخصه ساختاری خانواده در مرحله بعدی میزان رابطه با مسکن قرار گرفت (۱۴٫۳٪) و از میان مؤلفه‌های آن، نوع خانواده و ساختار قدرت در خانواده بیشترین رابطه را با مشخصه‌های مسکن دارا بود (۴٫۰۸٪) و مؤلفه‌های الگوی خویشاوندی (۳٫۵۷٪) و بُعد خانواده (۲٫۵۵٪) در مراحل بعدی بودند (جدول ۶). همچنین از بین مشخصه‌های مسکن، انتظام فضا بیشترین میزان رابطه را با مشخصه ساختاری خانواده داشت (۶٫۷٪) و پس از آن به ترتیب، سیستم قرارگاه‌های رفتاری (۳٫۶٪) و خصوصیات کالبدی و انتظام معنا (۲٪) در مراحل بعدی قرار گرفتند (جدول ۵).

سوی دیگر، از بین مشخصه‌های مسکن، خصوصیات کالبدی بیشترین میزان رابطه را با مشخصه اقتصادی- معیشتی خانواده داشت (۶۱٪)، و پس از آن به ترتیب، انتظام فضا (۲۶٪)، سیستم قرارگاه‌های رفتاری (۱۵٪)، و انتظام معنا (۰۵٪) قرار گرفتند (جدول ۵).

کمترین میزان رابطه با مسکن، طبق مطالب تأکیدی پژوهش‌ها، مربوط به مشخصه جمعیت‌شناختی خانواده بود (۸۷٪)، که از میان مؤلفه‌های آن، جنسیت بیشترین میزان رابطه (۶۱۲٪) را با مسکن دارا بود و پس از آن مؤلفه‌های میزان تحصیلات (۱۵۳٪) و سن (۱۰۲٪) در مراحل بعدی قرار داشتند (جدول ۶). از سوی دیگر، از بین مشخصه‌های مسکن،

پس از مشخصه ساختاری، مشخصه اقتصادی- معیشتی در مرحله بعدی میزان رابطه با مسکن قرار گرفت (۱۰۷٪). در این خصوص، طبق تأکیدات در پژوهش‌ها، از میان مؤلفه‌های اقتصادی- معیشتی، مؤلفه الگوی معیشت بیشترین میزان رابطه را با مشخصه‌های مسکن دارا بود (۵۶۱٪) و پس از آن مؤلفه‌های ثروت و اقتصاد (۲۵۵٪) قرار داشتند (جدول ۶).

خانواده مسکن	مشخصه‌های ساختاری خانواده	مشخصه‌های جمعیت شناختی خانواده	مشخصه‌های فرهنگی اجتماعی خانواده	مشخصه‌های اقتصادی معیشتی خانواده	ارتباطی تعاملاتی خانواده	مشخصه‌های
خصوصیات کالبدی فضا	۲	۰	۱۱۷	۶۱	۳۱	۲۲۹
قرارگاه‌های رفتاری	۳۶	۲۶	۵۶	۱۵	۵۱	۱۸۴
انتظام فضا	۶۷	۳۶	۱۵۳	۲۶	۱۱۷	۳۹۹
انتظام معنا	۲	۲۵	۸۷	۰۵	۵۱	۱۸۸
جمع	۱۴۳	۸۷	۴۱۳	۱۰۷	۲۵	۱۰۰

مشخصه‌های مسکن					خانواده		مشخصه‌های خانواده
جمع	انتظام معنا	انتظام فضا	قرارگاه‌های رفتاری	خصوصیات کالبدی	مسکن	خانواده	
۱۴۳	۸ (۴۰۸٪)	۱ (۰۵۱٪)	۴ (۲۰۴٪)	۲ (۱۰۲٪)	۱ (۰۵۱٪)	نوع خانواده	مشخصه ساختاری
	۵ (۲۵۵٪)	-	۱ (۰۵۱٪)	۳ (۱۵۳٪)	۱ (۰۵۱٪)	بعد خانواده	
	۷ (۳۵۷٪)	۱ (۰۵۱٪)	۴ (۲۰۴٪)	۱ (۰۵۱٪)	۱ (۰۵۱٪)	الگوی خویشاوندی	
	۸ (۴۰۸٪)	۲ (۱۰۲٪)	۴ (۲۰۴٪)	۱ (۰۵۱٪)	۱ (۰۵۱٪)	ساختار قدرت در خانواده	
۸۷	۱۲ (۶۱۲٪)	۴ (۲۰۴٪)	۵ (۲۵۵٪)	۳ (۱۵۳٪)	-	جنسیت	مشخصه جمعیت شناختی
	۲ (۱۰۲٪)	-	۱ (۰۵۱٪)	۱ (۰۵۱٪)	-	سن	
	۳ (۱۵۳٪)	۱ (۰۵۱٪)	۱ (۰۵۱٪)	۱ (۰۵۱٪)	-	میزان تحصیلات	
۴۱۳	۲۳ (۱۱۱۷۷٪)	۵ (۲۵۵٪)	۸ (۴۰۸٪)	۳ (۱۵۳٪)	۷ (۳۵۷٪)	فرهنگ و آداب و رسوم	مشخصه فرهنگی و اجتماعی
	۱۱ (۵۶۱٪)	۱ (۰۵۱٪)	۳ (۱۵۳٪)	۲ (۱۰۲٪)	۵ (۲۵۵٪)	طبقه اجتماعی خانواده	
	۲۲ (۱۱۱۲۲٪)	۴ (۲۰۴٪)	۹ (۴۵۹٪)	۳ (۱۵۳٪)	۶ (۲۰۶٪)	الگوی فعالیت و شیوه زندگی	
	۱۸ (۹۱۸٪)	۵ (۲۵۵٪)	۶ (۳۰۶٪)	۲ (۱۰۲٪)	۵ (۲۵۵٪)	باورها، اعتقادات، و مذهب	
	۷ (۳۵۷٪)	۲ (۱۰۲٪)	۴ (۲۰۴٪)	۱ (۰۵۱٪)	-	نقش، جایگاه، و اشتغال زنان	
۱۰۷	۵ (۲۵۵٪)	-	۱ (۰۵۱٪)	-	۴ (۲۰۴٪)	ثروت	مشخصه اقتصادی و معیشتی
	۵ (۲۵۵٪)	-	۱ (۰۵۱٪)	-	۴ (۲۰۴٪)	اقتصاد	
	۱۱ (۵۶۱٪)	۱ (۰۵۱٪)	۳ (۱۵۳٪)	۳ (۱۵۳٪)	۴ (۲۰۴٪)	الگوی معیشت	
۲۵	۱۸ (۹۱۸٪)	۴ (۲۰۴٪)	۸ (۴۰۸٪)	۴ (۲۰۴٪)	۲ (۱۰۲٪)	ارتباطات بین افراد خانواده	مشخصه ارتباطی و تعاملاتی
	۱۸ (۹۱۸٪)	۳ (۱۵۳٪)	۹ (۴۵۹٪)	۴ (۲۰۴٪)	۲ (۱۰۲٪)	ارتباطات اجتماعی خانواده با دیگران	
	۱۳ (۶۶۳٪)	۳ (۱۵۳٪)	۶ (۳۰۶٪)	۲ (۱۰۲٪)	۲ (۱۰۲٪)	ارتباطات بین گروه‌های هم‌مسکن با خانواده	
۱۰۰٪	۱۹۶ (۱۰۰٪)	۳۷ (۱۸۸٪)	۷۸ (۳۹۹٪)	۳۶ (۱۸۴٪)	۴۵ (۲۲۹٪)	جمع	

→ East Nigeria"; Ö. Atak & G. Çağdaş, "The Reflection of Religious Diversity and Socio-cultural Meaning on the Spatial Configuration of Traditional Kayseri Houses"; Shabani, et al, "Relation of Cultural and Social attributes in Dwelling, Responding to Privacy in Iranian Traditional House".

جدول ۵ (بالا). درصد میزان ارتباط بین مشخصه‌های اصلی مسکن و خانواده بر مبنای تأکید پژوهش‌های پیشین، تدوین: نگارندگان. جدول ۶ (پایین). درصد میزان ارتباط بین مشخصه‌های مسکن و مؤلفه‌های خانواده بر مبنای تأکید پژوهش‌های پیشین، تدوین: نگارندگان.

جدول ۷. درصد میزان ارتباط بین مشخصه‌های خانواده و مؤلفه‌های مسکن بر مبنای تأکید پژوهش‌های پیشین، تدوین: نگارندگان.

(۲۲,۹٪)، انتظام معنا (۱۸,۸٪)، و سیستم قرارگاه‌های رفتاری (۱۸,۴٪) در مراتب بعدی قرار داشتند (جدول ۵). همچنین چنانچه میزان ارتباط بین مؤلفه‌های مسکن با مشخصه‌های خانواده به صورت کلی مقایسه شود، بیشترین میزان ارتباط مربوط به مؤلفه‌های قلمروهای فضا، فرم، عملکرد فضا، انواع فضا، سلسله‌مراتب، و ارتباطات فضایی بوده است (جدول ۷).

انتظام فضا بیشترین میزان رابطه را با مشخصه جمعیت‌شناختی خانواده داشت (۳,۶٪)، و پس از آن به‌ترتیب، سیستم قرارگاه‌های رفتاری (۲,۶٪) و انتظام معنا (۲,۵٪) قرار گرفتند (جدول ۵). از سوی دیگر، طبق تأکیدات موجود در پژوهش‌ها، در میان مشخصه‌های مسکن، انتظام فضا دارای بیشترین میزان ارتباط با خانواده بود (۳۹,۸٪) و پس از آن به‌ترتیب خصوصیات کالبدی

مشخصه‌های خانواده							خانواده	
جمع	مشخصه ارتباطی و تعاملاتی	مشخصه اقتصادی و معیشتی	مشخصه فرهنگی و اجتماعی	مشخصه جمعیت‌شناختی	مشخصه ساختاری	مسکن		
(۲۲,۹۵) ۴۵	۱۳ (٪۶,۶۳)	۳ (٪۱,۵۳)	۳ (٪۱,۵۳)	۴ (٪۲,۰۴)	-	۳ (٪۱,۵۳)	فرم فضا	خصوصیات کالبدی
	۸ (٪۴,۰۸)	۱ (٪۰,۵۱)	۳ (٪۱,۵۳)	۳ (٪۱,۵۳)	-	۱ (٪۰,۵۱)	ابعاد و تناسب فضا	
	۷ (٪۳,۵۷)	-	۳ (٪۱,۵۳)	۴ (٪۲,۰۴)	-	-	ساختار کالبدی	
	۵ (٪۲,۵۵)	۲ (٪۱,۰۲)	۱ (٪۰,۵۱)	۲ (٪۱,۰۲)	-	-	باز، نیمه‌باز و بسته بودن	
	۴ (٪۲,۰۴)	-	-	۴ (٪۲,۰۴)	-	-	اجزای فضا	
	۵ (٪۲,۵۵)	-	۲ (٪۱,۰۲)	۳ (٪۱,۵۳)	-	-	مواد و مصالح	
	۳ (٪۱,۵۳)	-	-	۳ (٪۱,۵۳)	-	-	جهت‌گیری فضا	
(۱۸,۳۶) ۳۶	۱۱ (٪۵,۶۱)	۳ (٪۱,۵۳)	۱ (٪۰,۵۱)	۴ (٪۲,۰۴)	۱ (٪۰,۵۱)	۲ (٪۱,۰۲)	انواع فضا	قرارگاه‌های رفتاری
	۱۲ (٪۶,۱۲)	۳ (٪۱,۵۳)	۱ (٪۰,۵۱)	۳ (٪۱,۵۳)	۳ (٪۱,۵۳)	۲ (٪۱,۰۲)	عملکرد فضا	
	۷ (٪۳,۵۷)	۲ (٪۱,۰۲)	۱ (٪۰,۵۱)	۳ (٪۱,۵۳)	-	۱ (٪۰,۵۱)	انعطاف‌پذیری فضا	
	۶ (٪۳,۰۶)	۲ (٪۱,۰۲)	-	۱ (٪۰,۵۱)	۱ (٪۰,۵۱)	۲ (٪۱,۰۲)	تخصیص شدن فضا	
(۳۹,۷۹) ۷۸	۸ (٪۴,۰۸)	۲ (٪۱,۰۲)	-	۴ (٪۲,۰۴)	۱ (٪۰,۵۱)	۱ (٪۰,۵۱)	عمق فضا	انتظام فضا
	۱۰ (٪۵,۱۰)	۲ (٪۱,۰۲)	۳ (٪۱,۵۳)	۲ (٪۱,۰۲)	۱ (٪۰,۵۱)	۲ (٪۱,۰۲)	تعداد فضا	
	۶ (٪۳,۰۶)	۲ (٪۱,۰۲)	-	۴ (٪۲,۰۴)	-	-	هم‌پیوندی	
	۵ (٪۲,۵۵)	۳ (٪۱,۵۳)	-	۲ (٪۱,۰۲)	-	-	حلقه‌گون بودن	
	۱۱ (٪۵,۶۱)	۳ (٪۱,۵۳)	۱ (٪۰,۵۱)	۴ (٪۲,۰۴)	۱ (٪۰,۵۱)	۲ (٪۱,۰۲)	سلسله‌مراتب	
	۱۳ (٪۶,۶۳)	۳ (٪۱,۵۳)	-	۵ (٪۲,۵۵)	۲ (٪۱,۰۲)	۳ (٪۱,۵۳)	قلمروهای فضا	
	۱۱ (٪۵,۶۱)	۳ (٪۱,۵۳)	۱ (٪۰,۵۱)	۳ (٪۱,۵۳)	۱ (٪۰,۵۱)	۳ (٪۱,۵۳)	ارتباطات فضایی	
	۴ (٪۲,۰۴)	۲ (٪۱,۰۲)	-	۲ (٪۱,۰۲)	-	-	ارتباط درون با بیرون خانه	
	۱۰ (٪۵,۱۰)	۳ (٪۱,۵۳)	-	۴ (٪۲,۰۴)	۱ (٪۰,۵۱)	۲ (٪۱,۰۲)	هم‌جواری‌های فضایی	
(۱۸,۹۰) ۳۷	۱۰ (٪۵,۱۰)	۲ (٪۱,۰۲)	۱ (٪۰,۵۱)	۴ (٪۲,۰۴)	۲ (٪۱,۰۲)	۱ (٪۰,۵۱)	جنسیت فضا	انتظام معنا
	۴ (٪۲,۰۴)	-	-	۳ (٪۱,۵۳)	۱ (٪۰,۵۱)	-	تقدس فضا	
	۳ (٪۱,۵۳)	-	-	۳ (٪۱,۵۳)	-	-	معنای فضا	
	۲ (٪۱,۰۲)	۲ (٪۱,۰۲)	-	-	-	-	امنیت فضایی	
	۸ (٪۴,۰۸)	۳ (٪۱,۵۳)	-	۴ (٪۲,۰۴)	۱ (٪۰,۵۱)	-	محرمیت	
	۱۰ (٪۵,۱۰)	۳ (٪۱,۵۳)	-	۳ (٪۱,۵۳)	۱ (٪۰,۵۱)	۳ (٪۱,۵۳)	حریم فضا	
٪۱۰۰	۱۹۶ (٪۱۰۰)	۴۹ (٪۲۵)	۲۱ (٪۱۰,۷)	۸۱ (٪۴۱,۳)	۱۷ (٪۸,۷۸)	۲۸ (٪۱۴,۳)	جمع	

۴. نتیجه‌گیری

خانه و انتظام فضای آن با چگونگی حیات اجتماعی خانواده در ارتباط است. شناخت چگونگی این ارتباط اساس طراحی مسکنی منطبق با شیوه زندگی خانواده است و بدون آن امکان دستیابی به مسکن مناسب ممکن نیست. امروزه معمولاً نیازهای فضایی واقعی ساکنان، که در ارتباط با شیوه خاص زندگی خانواده تعریف می‌گردد، نادیده گرفته می‌شود. بنابراین به منظور طراحی کارآمد و هماهنگ مسکن با خانواده، لازم است که نیازهای فضایی و ارزش‌ها و الگوهای ذهنی خانواده بررسی و بازبینی شود. در این خصوص، مطالعه نحوه ارتباط بین مشخصه‌های مسکن و خانواده می‌تواند به عرضه الگویی مناسب برای طراحی فضای مسکن بیانجامد.

با مطالعه پیشینه تحقیق مشخص شد، علی‌رغم اینکه در بسیاری از پژوهش‌ها با رویکردهای مختلف، از قبیل رویکرد فرمی، رویکرد فرهنگی، رویکرد اجتماعی، رویکرد نمادگرایانه، رویکرد روان‌شناختی، و یا رویکرد ساختار اجتماعی به بررسی رابطه بین برخی از مؤلفه‌های خانواده با فرم و انتظام فضایی مسکن پرداخته بودند، ولیکن پژوهش‌هایی حاوی بررسی سیستماتیک و دسته‌بندی مشخصه‌های مسکن و خانواده یافت نگردید. بنابراین در بررسی چگونگی ارتباط بین مشخصه‌های مسکن و خانواده، عواملی که طی مطالعه پژوهش‌های پیشین در ارتباط با هم معرفی شده بودند استخراج، کدگذاری، و دسته‌بندی گردیدند. در این باره، مؤلفه‌های از خانواده که طی تأکیدات در پژوهش‌های پیشین در ارتباط با مسکن قرار داشتند، در پنج دسته مؤلفه‌های ساختاری، جمعیت‌شناختی، فرهنگی-اجتماعی، اقتصادی-معیشتی، و مؤلفه‌های ارتباطی-تعاملاتی دسته‌بندی شدند. در پژوهش‌ها درمی‌یابیم که، این مؤلفه‌ها در ارتباط با مشخصه‌هایی از مسکن شامل مشخصه‌های کالبدی، قرارگاه‌های رفتاری، انتظام فضا، و انتظام معنا قرار داشتند. نتایج تحقیق نشان داد که از بین مشخصه‌های مربوط به خانواده،

بیشترین موارد تأکیدی در پژوهش‌ها شامل وجود رابطه بین مشخصه فرهنگی-اجتماعی خانواده، با مسکن است. پس از مشخصه فرهنگی-اجتماعی، مشخصه‌های ارتباطی-تعاملاتی، ساختاری، اقتصادی-معیشتی، و مشخصه جمعیت‌شناختی، به‌ترتیب در مراحل بعدی قرار داشتند.

از سویی دیگر، در میان مؤلفه‌های مسکن، مؤلفه انتظام فضا دارای بیشترین میزان تأکید در پژوهش‌ها در خصوص داشتن رابطه با مشخصه‌های خانواده بود و پس از آن به‌ترتیب خصوصیات کالبدی فضا، انتظام معنا، و سیستم قرارگاه‌های رفتاری در مراحل بعدی قرار داشتند. با توجه به اطلاعات «جدول‌های ۶ و ۷»، چنانچه داده‌های این جدول‌ها را بر مبنای مدل ارتباطی نمایش دهیم، می‌توان میزان و چگونگی ارتباط بین مشخصه‌های مسکن و خانواده را به صورت مدلی نظری نمایش داد (ت ۱).

در نمودار «ت ۱» مشخصه‌های اصلی خانواده و مسکن، که طبق تأکیدات موجود در پژوهش‌های پیشین در ارتباط با هم معرفی شده بودند، همچنین دسته‌بندی مؤلفه‌های هر مشخصه نمایش داده شده است. بر اساس تأکیدات ضخامت خطوط نشان‌دهنده میزان ارتباط بین مشخصه‌ها است. با توجه به اطلاعات نمودار، بیشترین میزان رابطه بین مشخصه‌های خانواده و مسکن مربوط به مشخصه فرهنگی-اجتماعی و مشخصه ارتباطی-تعاملاتی خانواده با انتظام فضای مسکن و همچنین مشخصه فرهنگی-اجتماعی با خصوصیات کالبدی فضا بوده است. از آنجا که برای طراحی کارآمد و هماهنگ مسکن با خانواده، لازم است به ارتباط بین همه مشخصه‌های مسکن و خانواده توجه شود، پیشنهاد می‌گردد در تحقیقات آتی همه ابعاد خانواده و مسکن، به منظور شناخت بیشتر ارتباطات بین مشخصه‌های آن‌ها، بررسی و مطالعه شود.

۵۴. اختصاص کاربری مشخص برای هر فضا
۵۵. نک:

Rapoport, "Theory, Culture and Housing"; Lawrence & Low, *ibid*; Bienkowski & Chlebig, *ibid*; Peatross & Hasell, *ibid*; Orhun, et al, *ibid*.

۵۶. نک: علی‌الحسابی و کرانی، همان؛

Peatross & Hasell, *ibid*;
Toker, *ibid*; Iqbal, et al, *ibid*;
Guney & Wineman, *ibid*;
Kotharkar & Deshpande, *ibid*.

۵۷. نک: شهرام پوردیهیمی، «فرهنگ و مسکن»؛ عباس یزدانفر و همکاران، «فرهنگ و شکل خانه: مطالعه موردی: خانه‌های سنتی شهرستان تنکابن و رامسر»؛ فرزین فردانش و همکاران، «تحلیل فرهنگی خانه سلماسی تبریز بر اساس نظریه راپاپورت»؛ سعیدرضا سیادتان و محمدرضا پورجعفر، «آزمون کاربرد گراف توجهی در معماری ایرانی-اسلامی: نمونه‌های موردی: خانه رسولیان یزد، خانه‌ای در ماسوله»؛

Rapoport, *Housing and Identity. Cross-Cultural Perspectives*; de França & de Holanda, *ibid*; Gifford, *ibid*;
Cunha, *ibid*; Jeong & Ban, *ibid*; Maina, "Discovering Hidden Patterns: An Overview of Space Syntax

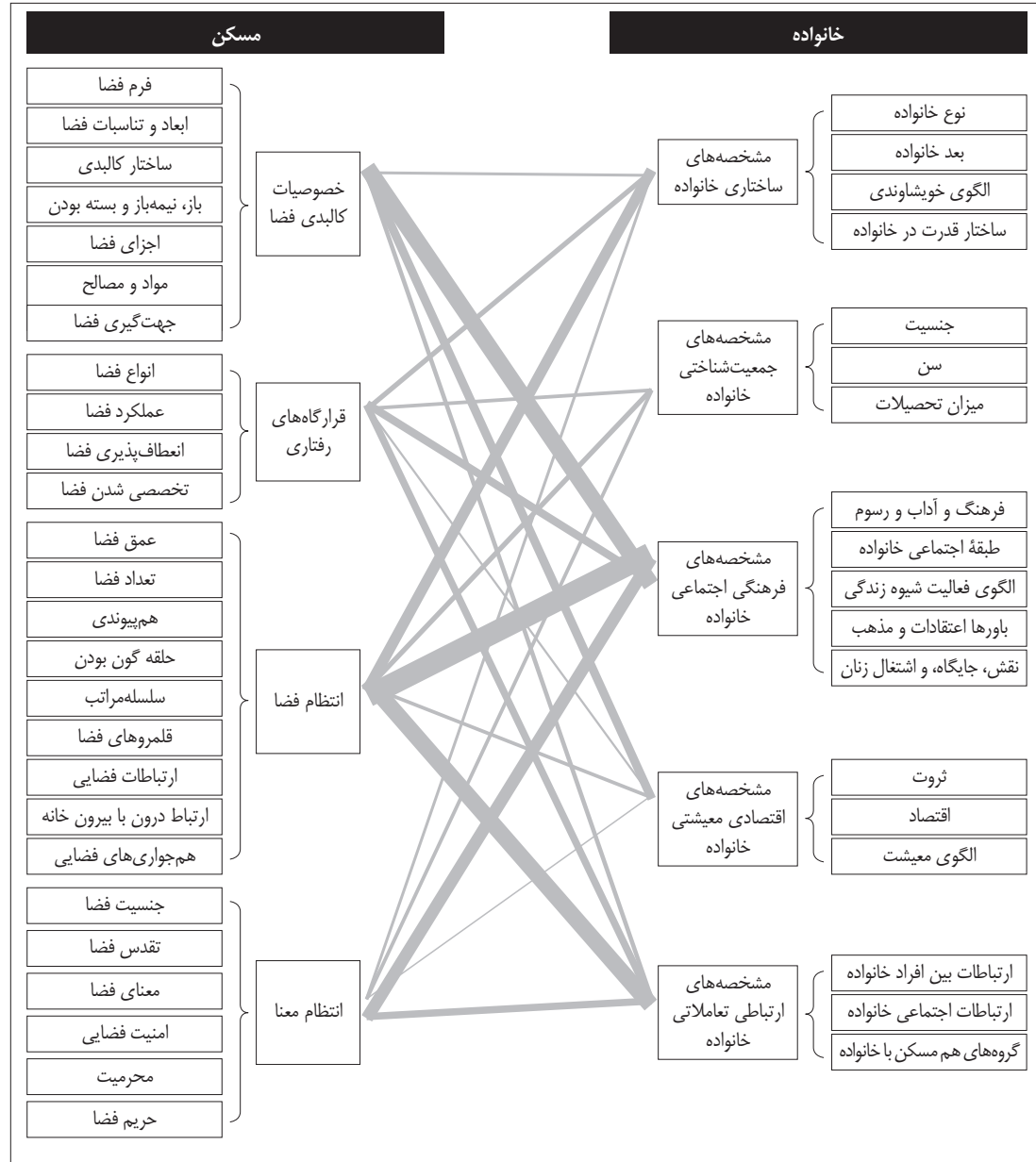
←

Methods in Architecture and Housing Research"; I. Levin, *Migration, Settlement, and the Concepts of House and Home*; R. Furlan, "The Spatial Form of Houses Built by Italian Migrants in post WWII Brisbane, Australia"; G. Uyar & S. Griffiths. "A Configurational Approach to Vernacular Domestic Architecture: 'Traditional' Houses in Turkey, Japan and Britain"; Ozaki, *ibid*; Shabani, et al, *ibid*; Al Husban, et al, *ibid*.
58. integration
59. ringness

۶۰. اختصاص فضا به کارکردی که، گروهی از کاربران با جنسیتی خاص از آن فضا استفاده کنند.
۶۱ نک: جواد عبدالحسینی، «سازگار کردن طراحی خانه‌های مسکونی تبریز و باکو با فرهنگ و اقلیم بومی»: محسن افشاری و شهرام پوردیهیمی، «مقیاس‌های روش زندگی در مسکن»:

Hillier & Hanson, *Ibid*;
Lawrence & Low, *ibid*;

ت ۱. نمودار مدل نظری میزان ارتباط بین مؤلفه‌های مربوط به مسکن و خانواده بر مبنای تأکید پژوهش‌های پیشین، ترسیم: نگارندگان.

منابع و مأخذ

- اخوت، هانیبه‌السادات. «بررسی تطبیقی ابعاد حریم در مسکن سنتی و معاصر با استفاده از مدل تحلیلی BDSR»، در *مسکن و محیط روستا*، ش ۱۴۲ (تابستان ۱۳۹۲)، ص ۹۷-۱۱۲.
- افشاری، محسن و شهرام پوردیهیمی. «مقیاس‌های روش زندگی در مسکن»، در *مسکن و محیط روستا*، ش ۱۵۴ (تابستان ۱۳۹۵)، ص ۳-۱۶.
- پوردیهیمی، شهرام. «فرهنگ و مسکن»، در *مسکن و محیط روستا*، ش ۱۳۴ (تابستان ۱۳۹۰)، ص ۳-۱۸.
- پوردیهیمی، شهرام و سعید مشایخ فریدنی و عبدالمجید نورتقانی. «هویت و مسکن؛ بررسی سازوکار تعامل هویت ساکنین و محیط مسکونی»، در *مسکن و محیط روستا*، ش ۱۴۱ (بهار ۱۳۹۲)، ص ۳-۱۸.
- تقوی، نعمت‌الله. *مبانی جمعیت‌شناسی*، تبریز: جامعه‌پژوه و دانیال، ۱۳۹۵.
- حسینی، اکرم و تکتم جعفرزاده بنا و رهبان فهیمه. «تدوین دستور زبان طراحی قلمروهای فضایی مسکن به منظور بهبود تعامل اعضای خانواده»، در *مسکن و محیط روستا*، ش ۱۵۴ (تابستان ۱۳۹۵)، ص ۴۱-۵۸.
- خاکپور، مژگان و علی شیخ مهدی. «بررسی تأثیر فرهنگ و تغییرات اجتماعی بر مسکن روستایی گیلان»، در *مدیریت شهری*، ش ۲۷ (بهار و تابستان ۱۳۹۰)، ص ۲۲۹-۲۴۵.
- خاکپور، مژگان و مجتبی انصاری و علی شیخ مهدی و محمود طاووسی. «ویژگی‌های اجتماعی- فرهنگی مسکن بومی»، در *مسکن و محیط روستا*، ش ۱۴۹ (بهار ۱۳۹۴)، ص ۳-۱۴.
- ساروخانی، باقر. *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده*، تهران: سروش، ۱۳۹۳.
- سیادتان، سعیدرضا و محمدرضا پورجعفر. «آزمون کاربرد گراف توجیهی در معماری ایرانی- اسلامی؛ نمونه‌های موردی: خانه رسولیان یزد، خانه‌ای در ماسوله». در *نقش جهان*، ش ۸ (۱۳۹۳)، ص ۲۷-۳۹.
- عبدالحسینی، جواد. «سازگار کردن طراحی خانه‌های مسکونی تبریز و باکو با فرهنگ و اقلیم بومی»، در *فصلنامه باغ نظر*، ش ۱۸ (پاییز ۱۳۹۰)، ص ۱۳-۲۴.
- علی‌الحسابی، مهران و نعیمه کرانی. «عوامل تأثیرگذار بر تحول مسکن از گذشته
- Kent, ibid; Bienkowski & Chlebig, ibid; Blanton, ibid; Rapoport, "Culture, Architecture, and Design"; M. Cutting, "More than one Way to Study a Building: Approaches to Prehistoric Household and Settlement Space"; Cil, ibid; Vialard & Bafna, ibid; Kotharkar & Deshpande, ibid; P. Bikoulis, "Neolithic Houses and Households in Central Anatolia in Multi-regional Perspective"; Maina, ibid; A.A. Heidari, et al, *Reading a Home: An Application of Rapoport's Viewpoint in Iranian Architecture Studies*; Atak & Çağdaş, ibid.
۶۲. نک: پوردیهیمی، همکاران، «هویت و مسکن: بررسی سازوکار تعامل هویت ساکنین و محیط مسکونی»؛ سیدعباس یزدانفر و مهسا ضرابی الحسینی، «تأثیر شیوه زندگی بر سازمان فضایی خانه: مطالعه موردی: شهرستان ارومیه»؛ سیدمهدی مداحی و غلامحسین معماریان، «تجزیه و تحلیل پیکره‌بندی فضایی خانه‌های بومی با رویکرد نحو فضا: نمونه موردی: شهر بشرویه»؛ فضا: مطالعه موردی: شهرستان ارومیه»؛ Peatross & Hasell, ibid; T. Chapman & J.L. Hockey (Eds.). *Ideal Homes?: Social Change and Domestic Life*; de França & de Holanda, ibid; Dawson, ibid; Guney
- Ahrentzen, S.B. "A Place of Peace, Prospect, and... a PC: The Home as Office", in *Journal of Architectural and Planning Research*, 6:4 (Winter 1989), pp. 271-288.
- Al Husban, S.A. & A.A. Al Husban & Y. Al Betawi. "The Impact of the Cultural Beliefs on Forming and Designing
- Spatial Organizations, Spaces Hierarchy, and Privacy of Detached Houses and Apartments in Jordan", in *Space and Culture*, 2018. 1206331218791934.
- Alitajer, S. & G.M. Nojumi. "Privacy at Home: Analysis of Behavioral Patterns in the Spatial Configuration of

→
& Wineman, *ibid*; Cunha, *ibid*; Bellal, *ibid*; Karaman & Erman, *ibid*; Deshpande & Kotharkar, *ibid*; M. Saatci & D.E. Onder. "Spatial Hierarchy on Vernacular Houses in Eastern Black Sea Region, Turkey"; Furlan, *ibid*; E. Trusiani & D. Rigatti. "Italian Immigration in Southern Brazil: Reproduction and Innovation in the Layout of Rural Houses through the Space Syntax Theory"; Ozaki, *ibid*; Al Husban, et al, *ibid*;
۶۳ نک: نعمت‌الله فاضلی، «مدرنیتة و مسکن (رویکردی مردم‌نگارانه به مفهوم خانه، سبک زندگی روستایی و تحولات امروزی آن)»: غلامحسین معماریان و همکاران، «تأثیر فرهنگ دینی بر شکل‌گیری خانه: مقایسه تطبیقی خانه در محله مسلمانان، زرتشتیان و یهودیان کرمان»؛ مزگان خاکپور و همکاران، «ویژگی‌های اجتماعی- فرهنگی مسکن بومی»؛ Hillier & Hanson, *ibid*; Lawrence & Low, *ibid*; Kent, *ibid*; Rapoport, "Theory, Culture and Housing"; Brown & Bellal. *ibid*; Bellal, "Understanding Home Cultures through Syntactic Analysis: the Case of Berber Housing"; Marcus, *ibid*; Kotharkar & Deshpande, *ibid*; Nezhad & Bastani, *ibid*.

Traditional and Modern Houses in the City of Hamedan Based on the Notion of Space Syntax", in *Frontiers of Architectural Research*, 5(3) (2016), pp. 341-352.

Asif, N. & N. Utaberta & A.B. Sabil & S. Ismail. "Reflection of Cultural Practices on Syntactical Values: An Introduction to the Application of Space Syntax to Vernacular Malay Architecture", in *Frontiers of Architectural Research*, 7(4) (2018), pp. 521-529.

Atak, Ö. & G. Çağdaş. "The Reflection of Religious Diversity and Socio-cultural Meaning on the Spatial Configuration of Traditional Kayseri Houses", in *A|Z ITU Journal of the Faculty of Architecture*, 12(3) (2015), pp. 249-265.

Bachelard, G. *The Poetics of Space*, Boston MA: Beacon Press. 1994.

Bandyopadhyay, A. & A.N. Merchant. "Space Syntax Analysis of Colonial Houses in India", in *Environment and Planning B: Planning and Design*, 33(6) (2006), pp. 923-942.

Barker, R.G. *Ecological Psychology: Concepts and Methods for Studying the Environment of Human Behavior*, Stanford, CA: Stanford University Press, 1968.

Bellal, T. & A. Tacherifte. "SPATIAL ARRANGEMENTS IN TRADITIONAL M'ZABITE HOUSES", in *Sciences & Technologie. A, Sciences Exactes*, (19) (2003), pp. 121-138.

Bellal, T. "Understanding Home Cultures through Syntactic Analysis: the Case of Berber Housing", in *Housing, Theory and Society*, 21(3) (2004), pp. 111-127.

Bellal, T. "Gender and Zones of Users in Traditional Berber M'zab Houses", in *International Journal of Humanities and Social Science*. Vol. 3 No. 19 (November 2013), pp. 60-73

Bienkowski, P. & B. Chlebik. "Changing Places: Architecture and Spatial Organization of the Bedul in Petra", in *Levant*, 23(1) (1991), pp. 147-180.

Bikoulis, P. "Neolithic Houses and Households in Central Anatolia in Multi-regional Perspective", in *vis-à-vis: Explorations in Anthropology*, 12(1) (2013).

Blanton, R.E. *Houses and Households: A Comparative Study*, Springer Science & Business Media, 1994.

Brown, F. & T. Bellal. "Comparative Analysis of M'zabite and other Berber Domestic Spaces", in *3rd International Space*

Syntax Symposium, Atlanta, (2001, May), pp. 41-1.

Catalano, A. "Patterns of Graduate Students' Information Seeking Behavior: a Meta-synthesis of the Literature", in *Journal of Documentation*, Vol. 69, No. 2(32) (2013), pp. 243-274.

Chapman, T. & J.L. Hockey (Eds.). *Ideal Homes?: Social Change and Domestic Life*, Psychology Press, 1999.

Cil, E. "Space, Practice, Memory: the Transformations of the Houses in Kula, a Town in Anatolia", in *6th international Space Syntax Symposium, Istanbul*, 2007, pp. 1-60.

Creswell, J.W. *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative*, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2002.

Cunha, V. "Can Genotype Patterns Change Over Time", in *8th international Space Syntax Symposium, Chili*, 2012, p. 8225.

Cutting, M. "More than one Way to Study a Building: Approaches to Prehistoric Household and Settlement Space", in *Oxford Journal of Archaeology*, 25(3) (2006), pp. 225-246.

Dawson, P. "Seeing Like an Inuit Family: The Relationship between House Form and Culture in Northern Canada", in *Études/Inuit/Studies*, 30(2) (2006), pp. 113-135.

de França, F.C. & F.R.B. de Holanda. "My Bedroom, My World: Domestic Space between Modernity and Tradition", in *4th International Space Syntax Symposium*, London, 2003. Retrieved from <http://www.SpaceSyntax.net/symposiaarchive/.../24Franca-Holandapaper.pdf>.

Deshpande, R. & R. Kotharkar. "Dwellings' then and now. A Topological Approach for Privacy Analysis of 'Wada' and Modern Houses", in *Proceedings of the 10th International Space Syntax Symposium*, 2015.

Furlan, R. "The Spatial Form of Houses Built by Italian Migrants in post WWII Brisbane, Australia", Qatar University, Qatar; University of Queensland, Australia, 2015.

Gifford, R. *Environmental Psychology: Principles and Practice*, Colville, WA: Optimal books, 2007.

Glaser, B. & A. Strauss. "Grounded Theory: The Discovery of Grounded Theory", in *Sociology the Journal of the British*

Sociological Association, 12(1) (1967), pp. 27-49.

Gnivecki, P. "On the Quantitative Derivation of Household Spatial Organization from Archaeological Residues in Ancient Mesopotamia", in *Method and Theory for Activity Area Research: An EthnoArchaeological Approach*, New York: Columbia University Press, 1987, pp. 176-235.

Graham, L.T. & S.D. Gosling & C.K. Travis. "The Psychology of Home Environments: A Call for Research on Residential Space", in *Perspectives on Psychological Science*, 10(3) (2015), pp. 346-356.

Guney, Y.I. & J. Wineman. "The Evolving Design of 20th-Century Apartments in Ankara", in *Environment and Planning B: Planning and Design*, 35(4) (2008), pp. 627-646.

Hanson, J. *Decoding Homes and Houses*, Cambridge university press, 2003.

Hayward, D.G. *Home as an Environmental and psychological Concept*, Place of publication not identified, 1975.

Hayward, G. "Psychological Concepts of Home among Urban Middle Class Families with Young Children", in *Journal of Institute of Planners*, (1977).

Hillier, B. & J. Hanson. *The Social logic of Space*, Cambridge university press, 1989.

Heidari, A.A. & H.P. Mohammad & N. Behdadfar. *Reading a Home: An Application of Rapoport's Viewpoint in Iranian Architecture Studies*, 2014.

Iqbal, M.M. & T. Higuchi & A. Ueda & K. Miyazaki. "Evolution of Old Dhaka's House Form in the 20th Century", in *PROCEEDINGS OF THE ANNUAL CONFERENCE OF JSSD THE 53rd ANNUAL CONFERENCE OF JSSD*, Japanese Society for the Science of Design, 2006, pp. 101-101.

Iqbal, M.M. & T. Higuchi & K. Miyazaki. "Old Dhaka's House Form in the 20th Century: a Study on Family Structure, Women's Status, and Exterior-interior Relation", in *Bulletin of Japanese Society for the Science of Design*, 55(1) (2008), pp. 55-64.

Jeong, S.K. & Y.U. Ban. "The Spatial Configurations in South Korean Apartments Built between 1972 and 2000", in *Habitat International*, 42 (2014), pp. 90-102.

Karaman, F. & O. Erman. "FROM TRADITIONAL TO MODERN: CHANGES IN THE SPATIAL STRUCTURE OF SINGLE FAMILY

HOUSES IN TURKEY", in *International Journal of Academic Research*, 6(5) (2014).

Kent, S. "Partitioning Space: Cross-cultural Factors Influencing Domestic Spatial Segmentation", in *Environment and Behavior*, 23(4) (1991), pp. 438-473.

King, G. "Some Observations on the Architecture of Southwest Saudi Arabia", in *Architectural Association Quarterly*, 8(1) (1976), pp. 20-29.

Kotharkar, R. & R. Deshpande. "A Comparative Study of Transformations in Traditional House Form: The Case of Nagpur Region, India", in *J Int Soc Study Vernacular Settlements*, 2(2) (2012), pp. 17-33.

Kramer, C. "An Archaeological View of a Contemporary Kurdish Village: Domestic Architecture, Household Size, and Wealth", in *Ethnoarchaeology: Implications of Ethnography for Archaeology*, 1979, pp. 139-163.

Kron, J. *Home-psyche: The Social Psychology of Home and Decoration*, New York, NY: Potter, 1983.

Lawrence, R.J. "A Psychological—spatial Approach for Architectural Design and Research", in *Journal of Environmental Psychology*, 2(1) (1982), pp. 37-51.

_____. "What Makes a House a Home?", in *Environment and Behavior*, 19(2) (1987), pp. 154-168.

Lawrence, D.L. & S.M. Low. "The Built Environment and Spatial Form", in *Annual review of Anthropology*, 19(1) (1990), pp. 453-505.

Lee, J. "A Grounded Theory: Integration and Internalization in ERP Adoption and Use", in *Digital Commons@University of Nebraska-Lincoln*, 2001.

Lee, R.J. & M.T. Bale. "Social Change and Household Geography in Mumun Period South Korea", in *Journal of Anthropological Research*, 72(2) (2016), pp. 178-199.

Levin, I. *Migration, Settlement, and the Concepts of House and Home*, Routledge, 2015.

Maina, J.J. "Constants Amidst Change: Socio-Cultural Factors Influencing House Form in Tangale Land", Northeast Nigeria", in *Journal of the International Society for the Study of Vernacular Settlements e-Journal*, 2(4) (2013), pp. 23-40.

۴۶ نك:

Lawrence & Low, *ibid*;
 Peatross & Hasell, *ibid*;
 Blanton, *ibid*; Bellal & Tacherifte, *ibid*; Toker & Toker, *ibid*; Toker, *Women's Spatial Needs in Housing: Accomodating Gender Ideologies, Use Patterns, and Privacy*; Iqbal, et al, *ibid*;
 Bellal, "Gender and Zones of Users in Traditional Berber M'zab Houses"; Karaman & Erman, *ibid*; Saatci & Onder, *ibid*; Atak & Çağdaş, *ibid*;
 Deshpande & Kotharkar, *ibid*; Shabani, et al, *ibid*;
 Asif, et al, *ibid*.

۴۵ نك:

Kramer, *ibid*; Schwerdtfeger, *ibid*; Netting, *ibid*; McGuire, & Schiffer, *ibid*; Hillier & Hanson, *ibid*; Bienkowski & Chlebik, *ibid*; Cil, *ibid*;
 Cunha, *ibid*.

۴۶ نك:

Lawrence & Low, *ibid*;
 Blanton, *ibid*; Hanson, *ibid*;
 Bellal, "Understanding Home Cultures through Syntactic Analysis: the Case of Berber Housing"; Rapoport, "Culture, Architecture, and Design"; Bikoulis, *ibid*; Maina, *ibid*;
 Deshpande & Kotharkar, *ibid*; Saatci & Onder, *ibid*;
 Furlan, *ibid*.

۶۷ نک: اکرم حسینی و همکاران، «تدوین دستور زبان طراحی قلمروهای فضایی مسکن به منظور بهبود تعامل اعضای خانواده»؛

Hillier & Hanson, *Ibid*;
Peatross & Hasell, *ibid*; Orhun, et al, *ibid*; Bellal & Tacherifte, *ibid*; Iqbal, et al, "Evolution of Old Dhaka's House Form in the 20th Century"; Vialard & Bafna, *ibid*; F. A. Mustafa, et al, "Using Space Syntax Analysis in Detecting Privacy: a Comparative Study of Traditional and Modern House layouts in Erbil City, Iraq"; Kotharkar & Deshpande, *ibid*; Nezhad & Bastani, *ibid*; Cunha, *ibid*; Shabani, et al, *ibid*; Asif, et al, *ibid*.

۶۸ نک: هانیه‌السادات اخوت، «بررسی تطبیقی ابعاد حریم در مسکن سنتی و معاصر با استفاده از مدل تحلیلی BDSR»؛ علی‌الحسابی و کرانی، همان؛ افشاری و پوردیپیمی، همان؛ مداحی و معاریان، همان؛

Kent, *ibid*; de França & de Holanda, *ibid*; A. Bandyopadhyay & A.N. Merchant. "Space Syntax Analysis of Colonial Houses in India"; Guney & Wineman, *ibid*; Bellal, "Gender and Zones of Users in Traditional Berber M'zab Houses"; Maina, "Discovering Hidden Patterns: An Overview of

←

_____ . "Discovering Hidden Patterns: An Overview of Space Syntax Methods in Architecture and Housing Research", in *Department of Architecture Seminar Series*, Department of Architecture Seminar Series, 2014, pp. 18-33.

_____ . "Uncomfortable Prototypes: Rethinking Socio-cultural Factors for the Design of Public Housing in Billiri, North East Nigeria", in *Frontiers of Architectural Research*, 2(3) (2013), pp. 310-321.

Marcus, C.C. *House as a Mirror of Self: Exploring the Deeper Meaning of Home*, Nicolas-Hays, Inc, 2006.

McGuire, R.H. & M.B. Schiffer. "A Theory of Architectural Design", in *Journal of Anthropological Archaeology*, 2(3) (1983), pp. 277-303.

Mustafa, F.A. & A.S. Hassan & S.Y. Baper. "Using Space Syntax Analysis in Detecting Privacy: a Comparative Study of Traditional and Modern House layouts in Erbil City, Iraq", in *Asian Social Science*, 6(8) (2010), p. 157.

Netting, R.M. "Some Home truths on Household Size and Wealth", in *American Behavioral Scientist*, 25(6) (1982), pp. 641-662.

Nezhad, A.K. & K.H. Bastani. "Common Socio-spatial Aspects of Historic Houses in Ardabil, Iran", in *Proceedings of Eighth International Space Syntax Symposium: Santiago de Chile*, 2012, January, pp. 8012-1.

Orhun, D. & B. Hillier & J. Hanson. "Socialising Spatial Types in Traditional Turkish Houses", in *Environment and Planning B: Planning and Design*, 23(3) (1996), pp. 329-351.

Ozaki, R. "House Design as a Representation of Values and Lifestyles: The Meaning of use of Domestic Space", in *Housing, Space and quality of life*, Routledge, 2017, pp. 107-122.

Peatross, F.D. & M.J. Hasell. "Changing Lives/changing Spaces: An Investigation of the Relationships between Gender Orientation and Behaviors, and Spatial Preferences in Residential Kitchens", in *Journal of Architectural and Planning Research*, 9(3) (1992), pp. 239-257.

Rapoport, A. "Culture, Architecture, and Design", in *Architectural and Planning Research Book Series*, Chicago: Locke Science Pub. Co., 2005.

_____ . "On the Cultural Origins of Settlements", in *Introduction to Urban Planning*, New York: McGraw-Hill, 1979, pp. 31-36.

_____ . "Theory, Culture and Housing", in *Housing, Theory and Society*, 17(4) (2000), pp. 145-165.

_____ . "Thinking about Home Environments", in *Home Environments*, Springer, Boston, MA: 1985, pp. 255-286.

_____ . "Using «Culture» in Housing Design", in *Housing and Society*, 25(1-2) (1998), pp. 1-20.

_____ . *House Form and Culture*, Prentice-Hall of India Private Ltd.: New Delhi, India, 1969.

_____ . *Housing and Identity. Cross-Cultural Perspectives*, Holmes & Meier, 1982.

_____ . *The Meaning of the Built Environment: A Nonverbal Communication Approach*, University of Arizona Press, 1990.

Saatci, M. & D.E. Onder. "Spatial Hierarchy on Vernacular Houses in Eastern Black Sea Region, Turkey", in *Proceedings of the 10th International Space Syntax Symposium*, London: Space Syntax Laboratory, 2015, pp. 1-17.

Sandelowski, M. & J. Barroso & C.I. Voils. "Using Qualitative Metasummary to Synthesize Qualitative and Quantitative Descriptive Findings", in *Research in Nursing & Health*, 30(1) (2007), pp. 99-111.

Schwerdtfeger, F.W. *Traditional Housing in African cities: A Comparative Study of Houses in Zaria, Ibadan and Marrakech*, John Wiley & Sons, 1982.

Shabani, M.M. & M.M. Tahir & H. Shabankareh & H. Arjmandi & F. Mazaheri. "Relation of Cultural and Social attributes in Dwelling, Responding to Privacy in Iranian Traditional House", in *e-BANGLI*, 8(1) (2017).

Strauss, A. & J. Corbin. *Basics of Qualitative Research Techniques*, Thousand Oaks, CA: Sage publications, 1998.

Toker, U. & Z. Toker. "Family Structure and Spatial Configuration in Turkish House Form in Anatolia from Late Nineteenth Century to Late Twentieth Century", in *Proceedings-4th International Space Syntax Symposium*, London: University College London, 2003.

Toker, Z. "New Housing for New Households: Comparing

Cohousing and New Urbanist Developments with Women in Mind”, in *Journal of Architectural and Planning Research*, 27(4) (2010), pp. 325-339.

_____. *Women's Spatial Needs in Housing: Accommodating Gender Ideologies, Use Patterns, and Privacy*, Raleigh: Graduate Faculty of North Carolina State University, 2005.

Trusiani, E. & D. Rigatti. “Italian Immigration in Southern Brazil: Reproduction and Innovation in the Layout of Rural Houses through the Space Syntax Theory”, in *Oculum Ensaios*, 13(1) (2016).

Uyar, G. & S. Griffiths. “A Configurational Approach to

Vernacular Domestic Architecture: ‘Traditional’ Houses in Turkey, Japan and Britain”, in *Proceedings-11th International Space Syntax Symposium, SSS 2017*, International Space Syntax Symposia, (2017, January), pp. 32:1-16.

Vialard, A. & S. Bafna. *Syntax of Change in the Mid-twentieth Century American House*, 2009.

Werner, C.M. & I. Altman & D. Oxley. “Temporal Aspects of Homes”, in *Home Environments*, Boston, MA: Springer, 1985, pp. 1-32.

Whiting, J.W. & B. Ayres. “Inferences from the Shape of Dwellings”, in *Settlement Archaeology*, 1 (1968), pp. 17-33.

شماره تحقیق	محقق	تاریخ تحقیق	شماره تحقیق	محقق	تاریخ تحقیق	شماره تحقیق	محقق	تاریخ تحقیق	شماره تحقیق	محقق	تاریخ تحقیق
۱	رایپورت	۱۹۶۹	۲۰	هانسون	۲۰۰۳	۳۹	پوردیپیمی	۱۳۹۰	۵۸	سیادتان و پورجعفر	۱۳۹۳
۲	رایپورت	۱۹۷۹	۲۱	دفرانسا و هولاندا	۲۰۰۳	۴۰	خاکپور، شیخ مهدی	۱۳۹۰	۵۹	دشپاند و کوتارکار	۲۰۱۵
۳	کرامر	۱۹۷۹	۲۲	بلال و تجریفت	۲۰۰۳	۴۱	عبدالحسینی	۱۳۹۰	۶۰	ساتسی و اوندر	۲۰۱۵
۴	رایپورت	۱۹۸۲	۲۳	توکر و توکر	۲۰۰۳	۴۲	کوتارکار و دشپاند	۲۰۱۲	۶۱	آتاک، کاگداس	۲۰۱۵
۵	شوردفیگر	۱۹۸۲	۲۴	بلال	۲۰۰۴	۴۳	خوارزمی نژاد و حاجی زاده باستانی	۲۰۱۲	۶۲	فرلان	۲۰۱۵
۶	نتینگ	۱۹۸۲	۲۵	رایپورت	۲۰۰۵	۴۴	کانها	۲۰۱۲	۶۳	خاکپور و همکاران	۱۳۹۴
۷	مک ژیر و شیفر	۱۹۸۳	۲۶	مارکوس	۲۰۰۶	۴۵	بیکولیس	۲۰۱۳	۶۴	یزدانفر و ضرابی	۱۳۹۴
۸	نیوسکی	۱۹۸۷	۲۷	اقبال و همکاران	۲۰۰۶	۴۶	بلال	۲۰۱۳	۶۵	مداحی و معماریان	۱۳۹۵
۹	هلپیر و هانسون	۱۹۸۹	۲۸	باندیوپادیا و مرچنت	۲۰۰۶	۴۷	ماینا	۲۰۱۳	۶۶	حسینی و همکاران	۱۳۹۵
۱۰	لورنس و لوو	۱۹۹۰	۲۹	داوسون	۲۰۰۶	۴۸	ماینا	۲۰۱۳	۶۷	افشاری و پوردیپیمی	۱۳۹۵
۱۱	کنت	۱۹۹۱	۳۰	گیفورد	۲۰۰۷	۴۹	اخوت	۱۳۹۲	۶۸	تروسیانی و ریگانی	۲۰۱۶
۱۲	بنکوفسکی و کلیبک	۱۹۹۱	۳۱	سیل	۲۰۰۷	۵۰	پوردیپیمی و همکاران	۱۳۹۲	۶۹	عالی تاجر و نجومی	۲۰۱۶
۱۳	پیترس و هاسل	۱۹۹۲	۳۲	گونای و وینمن	۲۰۰۸	۵۱	علی الحسینی و کرانی	۱۳۹۲	۷۰	لی و باله	۲۰۱۶
۱۴	بلانتون	۱۹۹۴	۳۳	اقبال و همکاران	۲۰۰۸	۵۲	یزدانفر و همکاران	۱۳۹۲	۷۱	اویار و گریفیدس	۲۰۱۷
۱۵	اورهان و همکاران	۱۹۹۶	۳۴	فاضلی	۱۳۸۷	۵۳	فردانش و همکاران	۱۳۹۳	۷۲	اوزاکی	۲۰۱۷
۱۶	رایپورت	۱۹۹۸	۳۵	ویلارد و یافنا	۲۰۰۹	۵۴	جئونگ و بن	۲۰۱۴	۷۳	شعبانی و همکاران	۲۰۱۷
۱۷	چپمن و هوکی	۱۹۹۹	۳۶	معماریان و همکاران	۱۳۸۹	۵۵	ماینا	۲۰۱۴	۷۴	اسیف و همکاران	۲۰۱۸
۱۸	رایپورت	۲۰۰۰	۳۷	توکر	۲۰۱۰	۵۶	کارامان و ارمان	۲۰۱۴	۷۵	الحسینی و همکاران	۲۰۱۸
۱۹	براون و بلال	۲۰۰۱	۳۸	مصطفی و حسن و باپر	۲۰۱۰	۵۷	حیدری و همکاران	۲۰۱۴	۷۶	مداحی و معماریان	۱۳۹۷
									۷۷	غروی الخوانساری	۱۳۹۷

Space Syntax Methods in Architecture and Housing Research”; Karaman & Erman, *ibid*; Deshpande & Kotharkar, *ibid*; Saatci & Onder, *ibid*; Atak & Çağdaş, *ibid*; Furlan, *ibid*; Trusiani & Rigatti, *ibid*.

ع. ۹۹ زک:

P. Gnivecki, “On the Quantitative Derivation of Household Spatial Organization from Archaeological Residues in Ancient Mesopotamia”; Hillier & Hanson, *ibid*; Kent, *ibid*; Blanton, *ibid*; Orhun, et al, *ibid*; Brown & Bellal. *ibid*; de França & de Holanda, *ibid*; Bandyopadhyay & Merchant, *ibid*; Vialard & Bafna, *ibid*; Cunha, *ibid*.

جدول پیوست.

شماره و ترتیب زمانی پژوهش‌های منتخب نهایی، تدوین: نگارندگان.